

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

İSRAİL SİYASİ PARTİLERİNİN İSRAİL-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE BAKIŞI (2003-2011)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

EKREM ÖNSÖZ

161302004

İSTANBUL-2017

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

İSRAİL SİYASİ PARTİLERİNİN İSRAİL-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE BAKIŞI (2003-2011)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ekrem ÖNSÖZ

161302004

Tez Danışmanları

1. Yrd. Doç. Dr. **Hüdayi SAYIN**

2. Prof. Dr. **Mim Kemâl ÖKE**




İstanbul-2017

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalı SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi EKREM ÖNSÖZ “İSRAİL SİYASİ PARTİLERİNİN İSRAİL-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE BAKIŞI (2003-2011)” adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 28/09/2017 tarih ve 2017/32 - 5 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 05/10/2017

Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı		İmzası
1.	Tez Danışmanı Prof. Dr. Mim Kemal ÖKE	
2.	Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet BARDAKÇI	
3.	Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. Emrah KONURALP	

T. C

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

14/09 / 2017

EKREM ÖNSÖZ



ÖNSÖZ

“İsrail Siyasi Partilerinin İsrail-Türkiye İlişkilerine Bakışı 2003-2011” başlıklı bu yüksek lisans tez çalışmasında; İsrail dış politikasının şekillenmesinde etken olan birincil ve ikincil nedenler bilimsel bir yaklaşımla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın en önemli özelliklerinden birisi de devletlerin dış politikalarının anlaşılması ve yorumlanması hususu sürecinde iç dinamiklerindeki etkisinin göz ardı edilemeyeceğinin vurgulanmasıdır.

Çalışmada; İsrail’in politik yapısı, tarihsel bağlamda İsrail ile Türkiye ilişkilerinin oluştuğu işbirlikleri, gerginlikler ve krizlerin analizi ve ilişkilerin yeniden kurulmasının ardındaki etkenler gibi konulara değinilmiştir.

Bu tez çalışmasının; özelde İsrail olmak üzere, genelde ise devletlerin dış politikalarının anlaşılmasına ve yorumlanmasına teorik perspektifte ışık tutacağı inancındayım.

TEŞEKKÜR

Gerek bu çalıőma kapsamında olsun, gerek hayat yolunda olsun; bana vermiş olduğu maddi/manevi emeklerin karőılıėını gerçek manada hiçbir zaman ödemenin mümkün olmadığı; hocadan ziyade bir baba Őefkati ve ilgisiyle daima yanımda olan tez danıőmanım, kıymetli hocam; Prof. Dr. Mim Kemâl ÖKE'ye sonsuz teşekkür ederim.

Aynı zamanda bu tezin hazırlanması kapsamında yönlendirmeleri ve değerli düőünceleriyle önemli katkılar sağlayan, değerli hocam; tez danıőmanım Yrd. Doç. Dr. Hüdayi Sayın'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca bu tez çalışması sürecinde olsun, öncesinde olsun bilgileriyle ve destekleriyle bana değer katan hocalarıma; isimlerini burada saymakla bitiremeyeceğim dostlarıma ve değerli aileme Őükranlarımı ifade etmek isterim.

ÖZ

İSRAİL SİYASİ PARTİLERİNİN İSRAİL-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE BAKIŞI (2003-2011)

Eylül, 2017

Ekrem ÖNSÖZ

“İsrail Siyasi Partilerinin İsrail-Türkiye İlişkilerine Bakışı (2003-2011)” başlıklı bu tez çalışmamızda genelde İsrail’in politik yapısı ve politik yapısını etkileyen değişkenler siyasal gerçeklik kuramı çerçevesinde ele alınmıştır.

Özelde ise; İsrail ile Türkiye arasındaki ilişki tarihsel bağlamda boyutlarıyla ele alınmış olup, 2003-2011 arası dönemde ki gelişmeler ele alınarak değerlendirilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

2003-2011 Arası dönemin seçilmesinin nedeni ise; Türkiye’de 2002 Kasım’ında çoğunluğu Milli Görüş geleneğinden gelen, İsrail karşıtı söylemleriyle bilinen siyasetçilerden oluşan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin, İsrail’de ise Haredi Leumi (=Milliyetçi Muhafazakâr) geleneğinden gelen siyasetçilerden oluşan Likud’un 2003 Ocak’ında iktidara gelmesiyle iki ülkede de birbirlerine karşı, karşıt söylemlerle siyaset yapan dini ağırlıklı siyasal partiler iktidara gelmiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerde keskin değişimler; -durgunlaşma, gerilme ve kriz dönemleri olmak üzere yaşanmıştır.

İsrail kurulduğu 1948 yılından beri genel seçimler nispi temsile dayalı olarak yapıldığından ve seçim barajları çok düşük olduğundan dolayı, koalisyon hükümetleriyle yönetilmektedir. 120 sandalyeli meclise (Knesset’e) sahiptir. Hükümetin kurulabilmesi için en az 61 milletvekilinin güvenoyunun alınması gerekmektedir. Koalisyonlar genelde merkez sağ veya merkez sol etrafında oluşturulmaktadır. Merkez sağ ve sağa yakın olan partiler Likud etrafında kümelenirken, merkez sol ve sola yakın partiler ise İşçi Partisi etrafında kümelenmektedir. Bu iki parti İsrail’in siyasetinin olduğu zemini oluşturmaktadır.

Bu nedenle, bu çalışmada bu iki partinin İsrail dış politikası ile ilgili görüşleri ve etkisi üzerinde durulmuştur.

İsrail ile Türkiye ilişkisinde ki çatışmalarda/gerginliklerde iç dinamiklerin ve bu dinamiklerde ki değişkenlerin etkisi, her iki tarafa da yönelik sertlik siyasetinin sınırları ve karşılıklı çıkar politikasının sürdürülebilir kılınması için öngörülen teorik açılımlar ele alınmıştır.

Bu tez çalışması; özelde İsrail olmak üzere, genelde ise devletlerin dış politikalarının anlaşılmasına ve yorumlanmasına teorik perspektifte ışık tutacaktır, diye düşünmekteyim.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Dış Politika, AK Parti, Likud Partisi, İşçi Partisi, Türkiye.

Tez Danışmanları:

1. Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN

2. Prof. Dr. Mim Kemâl ÖKE

ABSTRACT

ISRAEL'S POLITICAL PARTIES (VIEWING ISRAELI-TURKISH RELATIONS)

SEPTEMBER, 2017

Ekrem ÖNSÖZ

This dissertation is concerned with Israeli-Turkish relations (2003-2011).

First of all, the methodological approach will be based upon the concept “realism” in international relations. A short discussion of realism towards an understanding of Israeli's security considerations will be provided.

Followingly, the Israeli Government's foreign-policy decision-making framework will be elaborated with respect to the domestic political actors and institutions. From our perspective, the thesis will focus on Israeli political parties and their evolving views towards Ankara.

Turco-Israeli relationships in political, strategic and economic fields will be analyzed; to be followed with the emergence of AK Party in Turkey. Our work will evaluate the background of the deterioration and re-mending of the two countries relations in the light of cultural ingredients.

This is a short dissertation on political realism and cultural impact on foreign policies of the states in the C 21 st.

Keywords: Israel, Foreign Policy, AK Party, Likud Party, Labor Party, Turkey.

Thesis Advisors:

1. Yrd. Doç. Dr. Hüdayi SAYIN
2. Prof. Dr. Mim Kemâl ÖKE

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
DOĞRULUK BEYANI.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZ.....	VI
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR.....	XII
GİRİŞ.....	14
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. KURAMSAL ÇERÇEVE/ULUSLAR ARASI İLİŞKİLERDE SİYASAL GERÇEKLIK KURAMI VE VAROLUŞSAL TEHDİT KAVRAMI.....	17
1. 1. REALİZM.....	17
1.1. 1. Realizmin Temel Özellikleri.....	19
1. 1. 2. Realizme Yönelik Eleştiriler.....	20
1. 2. NEOREALİZM.....	21
1. 3. DIŞ POLİTİKADA Kİ ARACI DEĞİŞKENLER.....	25
1. 3. 1. Liderlerin Algılamaları.....	26
1. 3. 2. Devletin Dinamikleri (İç Yapısından Kaynaklanan Faktörler).....	27
1. 4. İSRAİL'İN GÜVENLİK YAKLAŞIMI.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSRAİL'İN İÇ DİNAMİKLERİ, TEHDİT ALGILAMALARI VE DIŞ POLİTİKAYA

YANSIMALARI.....	30
2. 1. İSRAİL'DEKİ POLİTİK YAPI.....	30
2. 1. 1. Siyasal Sistem.....	30
2. 1. 2. Önde Gelen Partiler.....	32
2. 1. 3. Liderler.....	34
2. 1. 4. İsrail Siyasal Yaşamı ve Başbakanın Konumu.....	34
2. 1. 5. İsrail Parlamentosu (<u>Knesset</u>).....	36
2. 1. 6. Kamuoyu, Siyasi Kültür ve Koalisyon Hükümetleri.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARİHSEL PERSPEKTİFTE TÜRK İSRAİL İLİŞKİLERİ.....	39
3. 1. Siyasal İlişkiler.....	39
3. 2. Askeri İlişkiler.....	44
3. 3. Ekonomik İlişkiler.....	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İLİŞKİLERDE OLUŞAN FAY HATLARI (Gerginlikler ve Krizlerin Analizi).....	48
4. 1. İsrail'de Filistin Siyasetinin Sertleşmesi.....	48
4. 2. Türkiye'de ki İslamcı Kesimde Anti-İsrail Duruşun Artması.....	52
4. 3. Mavi Marmara Olayı.....	54

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. İLİŞKİLERİN YENİDEN KURULMASININ ARDINDAKİ ETKENLER.....57

5. 1. Batı Devletlerinin Müdahalesi.....57

5. 2. Her İki Tarafa da Yönelik Sertlik Siyasetinin Sınırları.....59

SONUÇ.....62

KAYNAKÇA.....67



KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AIPAC	The American Israel Public Affairs Committee
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
ASALA	Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia
BM	Birleşmiş Milletler
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
GAP	Güneydođu Anadolu Projesi
IMI	Israel Military Industries
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsanı Yardım Vakfı
İHK	İsrail Hava Kuvvetleri
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
NATO	North Atlantic Treaty Organization
PKK	Partiya Karkeren Kurdistan
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
HAMAS	İslami Direniş Hareketi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

THK	Türk Hava Kuvvetleri
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UNHRC	United Nations Human Rights Council



GİRİŞ

Bir devletin dış politikasının anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi için pek çok farklı yaklaşım kullanılmaktadır. Devletlerin dış politikaları yorumlanırken iç ve dış olmak üzere pek çok etken ve teori göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat, anayasal açıdan/resmi perspektifte İsrail’de dış politikanın uygulanması sürecinde en etkili kişi başbakandır. İsrail’de pek çok asker, istihbaratçı ve bürokratlardan oluşan dar bir grup İsrail dış politikasında karar alma sürecinde etkin rol almaktadır. İsrail’de dış politika merkezileşmiş durumdadır.

İsrail’de seçim barajı en son 2014 Mart ayında %3,25’e çıkarılmıştır. Bu tez çalışmasının özellikle üzerinde durduğu 2003-2011 yılları arasında ki seçimlerde ise seçim barajı %2 oranında uygulanmıştır. İsrail kurulduğu dönemden itibaren; seçim barajlarının düşük olması ve nispi temsile dayalı seçim yapılması dolayısıyla, hep koalisyon hükümetleriyle yönetilmiştir.

İsrail’de meclis (knesset) 120 sandalyeden oluşmakta ve hükümetin kurulabilmesi için en az 61 milletvekilinin güvenoyunu alması gerekmektedir. Seçim barajları düşük olmasından dolayı çok az köklü parti vardır, her seçimde yeni partiler kurulmaktadır. Fakat, merkez sağı temsil eden Likud ve merkez solu temsil eden İşçi Partisi, İsrail’in en köklü partileridir.

İsrail’de merkez sağa yakın sağcı partiler mecliste kendilerine yer buldukları taktirde Likud çevresinde, merkez sola yakın solcu partiler ise İşçi Partisi etrafında

kümelenmektedirler. 3-5 Milletvekiline sahip bir parti hükümete ortak olabilmekte bakanlık dahi elde edip, dış politika yapım sürecinde etkili olabilmektedir.

Bu çalışmada, 2003-2011 Arası dönemin seçilmesinin nedeni ise; Türkiye’de 2002 Kasım’ında çoğunluğu Milli Görüş geleneğinden gelen, İsrail karşıtı söylemleriyle bilinen siyasetçilerden oluşan, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin, İsrail’de ise Haredi Leumi (=Milliyetçi Muhafazakâr) geleneğinden gelen siyasetçilerden oluşan Likud’un 2003 Ocak’ında iktidara gelmesiyle iki ülkede de birbirlerine karşı, karşıt söylemlerle siyaset yapan dini ağırlıklı siyasal partiler iktidara gelmiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerde keskin değişimler; -durgunlaşma, gerilme ve kriz dönemleri olmak üzere- yaşanmıştır.

İsrail ile Türkiye ilişkisinde ki çatışmalarda/gerginliklerde iç dinamiklerin ve bu dinamiklerde ki değişkenlerin etkisi, her iki tarafa da yönelik sertlik siyasetinin sınırları ve karşılıklı çıkar politikasının sürdürülebilir kılınması için öngörülen teorik açıklamalar ele alınmıştır.

İsrail, kurulduğu dönemden beri bulunduğu jeopolitik konumu nedeniyle hep varoluşsal tehdit algısı ile yaşamış ve dış politikasını buna göre belirlemiştir.

Özellikle Avrupa Birliği’nin 1999 Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’ye adaylık statüsünün verilmesinden sonra, AB müktesebatına uyum yasaları kapsamında yapılan değişikliklerle, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin dış politika yapım sürecinde etkisi azalmıştır. Böylece, Türkiye, dış politikasının sivilleşmesiyle birlikte, Suriye ve İran ile ilişkilerinde olumlu yönde adımlar atmış, Suriye ve İran’ı kendisine tehdit olarak gören İsrail, Türkiye’nin bu devletlerle yaklaşmasından hoşlanmamış ve çevrelendiğini hissederek, saldırgan bir dış politika izlemeye başlamıştır.

Aynı zamanda, az önce de belirttiğimiz gibi her iki ülkede de dini ağırlıklı, milliyetçi muhafazakâr partilerin iktidara gelmesi ve iç dinamiklerinin dış politika üzerinde ki etkisiyle iki ülke arasında ki ilişkilerde çatışma kaçınılmaz olmuştur.

Bu çalışmada, devletlerin dış politikalarını analiz ederken ve yorumlamaya çalışırken birden çok faktör ve değişkene dikkat edilmesi gerektiği üzerine odaklanılmış, XXI. Yüzyılda, kültürel milliyetçiliğin arttığı küresel sistemde, çıkara dayalı reel politik çözümlerin azaldığını göstermeye ve dış politikanın iç politikadan ayrı düşünölemeyeceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE/ULUSLAR ARASI İLİŞKİLERDE SİYASAL GERÇEKLIK KURAMI VE VAROLUŞSAL TEHDİT KAVRAMI

1. 1. REALİZM

Realizmin düşünsel kökenleri Machiavelli ve Thucydides'e kadar uzanmaktadır. Birinci dünya savaşı sonrası dönemde savaşların ve onların sebep olduğu acıların tekrar yaşanmaması için oluşturulmak istenilen kolektif güvenlik sistemi, kurumsallaşamamış ve iş birliği çabaları başarısız olmuştur. Realizm, uluslararası olayları idealizmi esas alarak değerlendiren düşünörlere tepki olarak ortaya atılmıştır. İdealist olduğunu iddia eden bu kişiler, reel dünya gerçeklerinden uzak oldukları ve gerçekte ne olması gerektiğine değil, ne olduğunun üzerinde durmaları gerektiğine, bu sebeplerle de uluslararası ilişkilerin doğasını açıklama konusunda yeterli olmadıkları yönünde eleştirilmişlerdir (Eralp, 2009: 68-72).

Realizm, Hans Morgenthau ve E. H. Carr'ın yapmış olduğu çalışmalarla disiplin içerisinde uluslararası ilişkiler teorisi olarak yer bulmuştur. Hans Morgenthau, Realizm'in Uluslararası Politika adlı eseriyle bir kurallar bütünü olması ve sistematikleştirilmesinde önemli derecede pay sahibi olmuştur (Eralp, 2009: 72). Realizme yönelik yapılan eleştirilerin ve yorumların pek çoğu Morgenthau'nun varsayımları ve eseri esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu eserde Morgenthau, temel kavramlar olan güç, anarşi ve çıkar üzerinde durmuştur ve teorisini insan doğası, çıkar ve güç üzerine kurmuştur (Chambers, 2008: 935- 937; Donnely, 2004: 15-16).

Klasik realizm, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde savaşı önlemenin idealist yaklaşımlarla mümkün olduğunu ifade eden idealizm düşüncesini savunan akıma karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır (Mearsheimer, 2005: 139-152). Klasik realizme göre devletlerarasındaki ilişkiler iyi niyetli beklentiler içerisinde yönetilemeyecek kadar önemlidir. İdealist düşünce, devletlerarasındaki ilişkilerde çıkar farklılıklarını ve neden olduğu çatışmaları görememekte ve bu sebeple savaşı önleme konusunda yetersiz kalmaktadır. İdealizm, uluslararası politikada gücün önemini görmezden gelmektedir (Morgenthau, 1967: 14-16). Klasik realistler, savaşların önlenmesi için devletlerarasındaki güç mücadelelerinin ve çıkar çatışmalarının anlaşılması gerektiğini savunmaktadırlar.

Uluslararası sistemde devletler varlıklarını egemen aktör olarak sürdürmektedirler. Bu sistemde hiçbir devlet bir diğersinin davranışlarına müdahale etme ve düzenleme yetkisine sahip değildir. Devletlerarasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü kendi aralarında bir güç mücadelesi sonucunda olmaktadır. Bu güç mücadelesinde ahlaki veya ideal unsurların yeri yoktur ve devletler ulusal çıkarlarını artıracak güç doğrultusunda hareket etmektedirler (Carr, 1964: 112).

Morgenthau, Thomas Hobbes'un insan doğasıyla ilgili olan betimlemesini uluslararası ilişkilerde devletlerin davranışlarını açıklamak için kullanmaktadır. İnsan, yaratılışı gereği bencildir ve menfaatinin peşinde koşmaktadır. Uluslararası sistemin yapısı devletleri denetleyen herhangi bir üst otorite bulunmaması dolayısıyla anarşiktir. Bu çerçevede realizm, Thomas Hobbes'un "İnsan insanın kurdudur" ve Machiavelli'nin "amaca giden her yol mubahtır" anlayışını benimsemektedir (Donnelly, 2004: 13-14). Realistler uluslararası ilişkilerin özünü güç mücadelesi olarak görmektedirler (Gözen, 2008: 212).

1. 1. 1. Realizmin Temel Özellikleri

Realizme göre ulus devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemde uluslararası ilişkilerin anlaşılması için devletlerarasındaki çıkara dayalı güç ilişkileri incelenmelidir (Dougherty ve Platzgraff, 1990: 81). Realizme göre uluslararası ilişkilerde en önemli aktör devlettir (Diez ve diğerleri, 2010: 57). Devletler bağımsız ve egemen aktörlerdir. Uluslararası politika devletlerarasında gerçekleşmektedir. Devlet temel aktör olarak kabul edildiğinden dolayı, çok uluslu şirketler ve uluslararası kurumlar gibi aktörlerin uluslararası ilişkilerde dikkate alınması kabul edilmemektedir.

Realistler Birinci Dünya savaşı sonrası dönemde idealistlerin uluslararası toplum oluşturmaya yönelik ortaya attığı fikirleri ütopya olarak nitelendirmişlerdir. Bu nedenle realistler idealistlerin savundukları düşüncelerin aksine, var olanla ilgilenmek gerektiğini vurgulamışlardır. Devletlerin rasyonel varlıklar olduğunu ve bu nedenle uluslararası ilişkilerde akılcı davrandıklarını söylemişlerdir (Diez ve diğerleri, 2010: 56). Ulusal devletler, uluslararası sistemde çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. Uluslararası sistemi anlayabilmemiz için ulusal çıkar kavramını iyi anlamalıyız. Ulusal çıkar, dış politika analizinin en temel kavramıdır.

Realizme göre uluslararası sistem anarşik yapıdadır (Gilpin, 1984: 290). Uluslararası ortam devletlerin iç yapılarından farklı, egemen ve birbirine eşit olan devletlerden oluşmaktadır. Hobbes'un ortaya koyduğu ve geliştirdiği "insan insanın kurdurur" bakış açısı devletler tarafından uluslararası ortama taşındığında, uluslararası ortam hakkında realizmin varsayımı apaçık ortaya çıkmaktadır. Uluslararası sistemde aslında devletler savaş halindedir. Hobbes'a göre uluslararası sistemdeki bu anarşi durumunun düzenlenememesinin nedeni ise eşit ve egemen devletlerarasında oluşan çatışmaları çözebilecek bir üst otoritenin olmamasıdır (Sönmezoğlu, 2000:

101). Uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı, devletler uluslararası politikayı ulusal çıkar olarak adlandırılan güçlerini artırmak amacıyla kullanmaktadırlar (Morgenthau, 1967: 25). Bu nedenle, uluslararası sistemdeki devletlerin temel amacı; ulusal çıkarlarını korumak ve ulusal güvenliklerini arttırmaktır.

Realizm devlete basit bakmaktadır, ulus devlet konusunda bir kuramı dahi yoktur (Eralp, 2009: 79). Uluslararası sistemde devletler bütüncül olarak nitelendirilmekte (Diez ve diğerleri, 2010: 56) ve birbirine benzeyen birimler olarak görülmektedir. Ülke içerisindeki tüm görüşler hükümetin görüşleri kapsamında değerlendirilmektedir. Realizm, devletler bütün olmaları dolayısıyla dış politikayı açıklamak için iç politikanın yapısı, bu politikaları belirleyen kişiler ve kurumları görmezden gelmektedir. Devletin, kendisini oluşturan bireyler, bürokratik yapı ve farklı çıkar gruplarından oluştuğunu kabul etmektedirler. Bu nedenle, devletin toplumdaki tüm grupları temsil ettiğini vurgulamakta ve dış politikanın aynı zamanda bu grupları kapsadığı kabul edilmektedir (Gilpin, 1984: 301). Realizme göre devlet bütün olarak kabul edildiğinden dolayı dış politika üzerinde iç politikanın bir etkisi bulunmamakta bu nedenle dış politika üzerinde iç politikadan kaynaklanan etkiler göz ardı edilmektedir.

1. 1. 2. Realizme Yönelik Eleştiriler

1960'lara kadar realizm uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde temel teori olarak esas alınmıştır (Dougherty ve Platzgaff, 1990: 81). İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası sistemde ABD'nin politikalarının açıklanması konusundaki kolaylaştırmadan dolayı realizm 1960'lara kadar gücünü korumuştur. Soğuk Savaşın 1960'ların sonundan itibaren sertliğini kaybetmesiyle birlikte realizme eleştiriler başlamıştır.

Realizm 1970’li yıllarla artan eleştirilerin etkisiyle hakim konumunu kaybetmeye başlamıştır. Realizm karşısında devlet bu dönemde temel aktör olarak görülürken, uluslararası ilişkilerde çok uluslu şirketler ve uluslararası kurumlar gibi farklı aktörlerin de yer aldığı yaklaşımlar bu dönemde ileri sürülmüştür. Karşılıklı bağımlılığın arttığı bu dönemde, devlet davranışlarının incelenmesi gerektiğini öne süren yaklaşımlar ifade edilmiştir. Realizmin alçak politika/yüksek politika söylemi de bu dönemde eleştiri konusu olmuş, uluslararası ilişkilerin sadece askeri güvenlikten oluşmadığını; farklı kültürel, ekonomik, sosyal konuları da uluslararası ilişkilerin gündemine eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Realizmin, dış politikanın açıklanmasında iç/dış politika ayrımı yapması ve temel aktör olarak da devleti kabul etmesi ona yöneltilen eleştiri nedenlerinden biri olmuştur (Diez ve diğerleri, 2010: 71). Realizm, devletlerin iç dinamiklerini, oluşturulan dış politika üzerine analiz yapılırken devletlerin içindeki kamuoyunun, ideoloji ve aktörler gibi etkenlerin görmezden gelinmesine neden olmuştur (Burton, 1993: 375-384). Bu sebepten dolayı realizme getirilen eleştirilerin sonucunda devletlerin sahip oldukları özellikleri üzerine de çalışılmaya başlanılmış, dış politikaya etkileri araştırma konusu haline gelmiştir.

1. 2. NEOREALİZM

Realizmi savunan yazarlar yöneltilen eleştiriler karşısında, uluslararası ilişkilerde devletin öncelikli konumunu yeniden belirlemeye çalışmış, realizme bilimsel nitelik kazandırma gayretine girmişlerdir. Bu nedenle, Kenneth Waltz tarafından Neorealizm İkinci Soğuk Savaş’ın başladığı 1980’lerde uluslararası sisteme de önem veren bir yaklaşım olarak ortaya çıkarılmıştır. Waltz uluslararası ilişkilerde devletleri

temel aktör olarak kabul etmiş, dış politika analiz sürecinde askeri ve politik konulara da önem verilmesi gerektiği hususu üzerinde durmuştur.

Waltz bir taraftan bu eleştirilerin haklılığını kabul etmiş, diğer yandan da bu eleştirileri çürütmeye çalışmıştır. Devletin uluslararası sistemde temel aktör olduğunu ve devletin dışındaki aktörlerin ikincil derecede öneme sahip olabileceğini vurgulamıştır (Brown ve Ainley, 2005: 41-42). Devletlere, uluslararası sistemde güvenlik konusunda yapılacak düzenlemeler için ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Uluslararası ilişkilerin gündeminde karşılıklı bağımlılığın arttığına yönelik iddiaları şüpheyle karşılamış, büyük güçlerin uluslararası ilişkilerin gündeminde önemini devam ettirdiğini vurgulamıştır.

Waltz, realizme göre neorealizmin daha bilimsel olduğunu ve realizme yöneltilen eleştirileri sistem düzeyinde cevaplayacağını ifade etmiştir. Realizme göre neorealizmin en önemli farkı devletlerin dış politikalarının açıklanmasının sistem düzeyinde yapılması gerekliliğidir. Temel varsayımları klasik realistler tarafından ortaya konan realizm, yapısal bir bakış açısının ve ampirik yöntemlerin kullanılmasıyla birlikte daha bilimsel bir şekle kavuşmuştur (Waltz, 1979: 1-17). Bağımsız devletler klasik realizmde uluslararası ilişkilerin temel aktörleridir (Waltz, 1979: 97). Uluslararası ortam devletlerin davranışlarını düzenleyecek ve kontrol edecek otorite olmamasından dolayı anarşiktir (Waltz, 1979: 88). Uluslararası sistem yapısı dolayısıyla, devletleri kendi güvenliklerini artırmaya ve güç dengesinin oluşmasını sağlamaya zorlamaktadır (Waltz, 1979: 69)

Teoriler Waltz'a göre bütüncül ve indirgemeci olarak ikiye ayrılmaktadır (Waltz, 1979: 18). Savaşların nedenini indirgemeci teoriler birim düzeyinde görmektedir. Bütüncül teoriler ise sistem düzeyinde kabul etmektedir. İndirgemeci teoriler,

birimlerin özellikleri aracılığıyla uluslararası sistemi açıklamakta; yapısal etkenleri görmezden gelmektedirler. Devletlerin dış politikalarını belirlemede uluslararası sistemdeki gelişmeler temel etkindir, indirgemeci teoriler ise devlet merkezli eksik ve indirgemeci açıklamalar yapmaktadır. Uluslararası ilişkilerde indirgemeci teoriler yerine, devletlerin davranışlarını sistem düzeyinde açıklayacak olan yapısal teoriler kullanılmalıdır (Waltz, 1979: 79).

Neorealizme göre uluslararası politikanın temel aktörü devletlerdir ve varlıklarını anarşik bir ortamda sürdürmeye çalışmaktadırlar (Ashley, 1984: 238). Ortamın anarşik olması ile ifade edilmek istenen; devletlerarasındaki ilişkileri kontrol edecek ve düzenleyecek bir otoritenin olmamasıdır. Neorealizmin bir diğer varsayımına göre devletlerin temel amacı uluslararası ortamın anarşik olmasından dolayı bekalarını sağlamaktır (Mearsheimer, 2009: 242). Realizme göre de uluslararası ortamın anarşik olması dolayısıyla devletler varlıklarını koruma çabası içindedirler. Devletlerin, imkânları eşitsiz olmasına rağmen işlevleri birbirine benzer yapıdadır (Waltz, 1979: 96). Waltz, teoriye uluslararası sistem analizini dahil ederek gelişmesine katkıda bulunmuştur. Böylece sistemin yapısını, gücün sistem içerisindeki dağılımını esas alarak tespiti mümkün olmaktadır.

Uluslararası sistemin yapısının anarşik olması, bu yapı içerisinde devletlerin davranışlarının belirlenmesinde rol oynamaktadır. Devletlerin temel amacı anarşik ortam içerisinde varlıklarını devam ettirmek için mücadele etmektir (Waltz, 1979: 91-92). Devletler bu nedenle güvenliklerini artırmaya çalışır ve güç peşinde koşarlar. Uluslararası yapı devlet davranışlarını sınırlandırmaktadır ve devletlerin güç elde etmesi, güvenliklerinin ve varlıklarının devamı için önem kazanmaktadır. Neorealizmin klasik realizmden ayrıldığı nokta burasıdır; neorealizme göre gücün elde edilmesi amaç değil, araçtır (Waltz, 1990: 36). Klasik realizme göre devletler

devamlı güç peşinde mücadele içindedirler (Morgenthau, 1967: 36). Neorealizm, güvenlik kapsamında klasik realizmin bu varsayımından farklılaşmaktadır.

Waltz “İnsan, Devlet ve Savaş” isimli eserinde savaflara sebep olan üç faktörü ele almıştır. Bunlar; insanın doğası, devletlerin genel yapısı ve uluslararası sistemin anarşik yapısıdır (Waltz, 1959: 232). Waltz’ın görüşüne göre savaflar uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Waltz teorisini açıklarken uluslararası sisteme odaklanmaktadır. Waltz’a göre işlevsel açıdan devletler birbirlerine benzer bütüncül aktörlerdir. Yapısal analizde amaç; kontrol edilemeyen eylemlerin yol açtığı sonuçları, devletin dış politika oluşturma sürecinden ayırarak açıklamaktır (Waltz, 1979: 122). Neorealizmin diğer dış politika teorilerinden farkı belirli faktörleri sabit olarak almasıdır. Diğer dış politika teorileri, devleti ön plana almaktadırlar. Neorealizm, uluslararası ortamı bir devletin nasıl algıladığı ve karar alma sürecinde bu algılamasının karar alma organı üzerinde ki etkilerinin neler olduğu, aktörlerin karar alma süreçleri gibi birçok konuyu açıklamaya çalışmasıyla birlikte diğer dış politika teorilerinden ayrılmaktadır.

Realizme göre, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi devletler rasyonel/akılcı davranır ve mantıklı şekilde kararlarını alırlar. Devletler bu teoriye göre çevrelerinde neler olup bittiğinin farkında ve varlıklarını korumak ve sürdürmek için en akıllı kararları alacaklardır. Neorealizm ise devletlerin rasyonel/akılcı davrandıklarını kabul etmemektedir (Mearsheimer, 2009: 244). Neorealizme göre devletlerin davranışları rasyonel değildir. Devletlerin rasyonel davranmadıklarını iddia etmek, onlardan beklenmeyen davranışlar sergileyebileceklerini ortaya koymaktır. Devletlerden beklenmeyen bu davranışlar iç yapılarındaki etken unsurların dış politika yapım sürecindeki etkilerinden kaynaklanmaktadır (Mearsheimer, 2009: 245). Bu duruma

örnek olarak, iç politikadaki menfaat grupları kendi çıkarları doğrultusunda dış politikayı etkilemeye/yönlendirmeye çalışması gösterilebilir. Devletlerin, neorealist teorinin belirlediği kalıplar dışında davranış göstermeleri ve neorealist teorinin dış politikadaki davranışları açıklamakta yetersiz kaldığını göstermesi nedeniyle bir dış politika teorisi olmadığı ifade edilmektedir (Mearsheimer, 2009: 245). Bu sebeple, devletlerin dış politika davranışlarını açıklayabilmek için iç yapılarındaki değişkenlerin bireysel olarak tek tek analize dahil edileceği dış politika teorisine ihtiyaç vardır.

Devletlerin iç politikası ve iç yapısında var olan özellikleri dış politika davranışları konusunda etkili olmaktadır (Mearsheimer, 2009: 246).

Waltz, uluslararası gelişmeleri neorealist teoride yapısal faktörleri ele alarak açıklamaya çalıştığı için, neorealist teori uluslararası politika teorisidir. Neorealizm yapısal bir teori olarak uluslararası sistemi bütün olarak görmektedir. Bu nedenle, devlet davranışlarının bireysel olarak açıklanması konusunda yetersiz kalmaktadır (Mearsheimer, 2009: 247).Waltz kendisine bu konuda yapılan eleştirilere yönelik verdiği cevapta uluslararası politika teorisinin devletlerin içyapılarıyla da ilgilenen/dikkate alan teorilere ihtiyaç göstereceğini ifade etmiştir (Waltz, 1986: 331).

1. 3. DIŞ POLİTİKADAKİ ARACI DEĞİŞKENLER

Uluslararası sistemin anarşik yapısının yanında devletlerin dış politikalarının analiz edilebilmesi için aracı değişken dediğimiz iç yapılarından kaynaklanan etkenlerinde analiz sürecine dahil edilmesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Dış politika analiz sürecinde kullanılan aracı değişkenler, farklı özelliklere ve iç yapıya sahip devletlerin

neden farklı dış politika davranışlarını tercih ettiklerini anlama konusunda yardımcı olmaktadır.

Üzerinde uzlaşılan netleştirilmiş, herhangi bir aracı değişken bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada “devletlerin iç yapılarına ait özellikler” ve “liderlerin algılamaları” olmak üzere iki aracı değişken kullanılacaktır. Bu çalışmayı açıklama konusunda katkı sağlayacak olan iki aracı değişken aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

1. 3. 1. Liderlerin Algılamaları

Devleti idare eden ve dış politikasına yönelik kararlar alan kişiler devletin liderleridir. İfade edilen liderler ‘Dış Politika Yapıcıları’ olarak ifade edilmektedirler (Taliaferro ve diğerleri, 2009: 33). Bu liderler ulusal güvenliğin sağlanmasından ve dış politikanın oluşturulmasından sorumludurlar. Bu liderlerin devletin iç yapısından kaynaklanacak etkilere açık olmalarından dolayı karar alma sürecinde değişik faktörleri de değerlendirmektedirler. Dış politika yapıcıları uluslararası sistemden kaynaklanan durumlar hakkında da toplumdan daha çok bilgi sahibidirler. Dış politika oluşturulurken devletin hem içinden hem de dışından gelen ve gelebilecek olan etkiler değerlendirilmektedir.

Dış politikanın oluşturulmasında ve uygulanması sürecinde görev alan bu liderler, temel aktör olarak görülmektedirler (Lobell, 2009: 43). Bu kavram, devlet başkanını, başbakanı ve dış politikanın oluşturulmasında etki sahibi olanları da kapsamaktadır. Devletin askeri ve politik tüm verilerine ulaşma imkânına sahiptirler. Ayrıca bu kişiler iç politikanın uluslararası politika ile kesiştiği noktada olmalarından dolayı her iki tarafta gelecek etkilere açıktırlar. Ulusal gücün artırılması ve devletin güvenliğinin sağlanması gibi konular dış politika yapıcılarının sorumluluğundadır

(Lobell, 2009: 56). Kararlar bu yöneticiler tarafından alındığından ve uygulandığından dolayı, tehdit algılamaları ve uluslararası gelişmelerden de hangilerinin önemli olduğu yine bu yöneticiler tarafından belirlenmektedir.

Dış politika yapım sürecinde mevcut güç değil, o gücün nasıl algılandığı dikkate alınmalıdır (Rose, 1998: 147). Devletlerin güçlerinin anlaşılması bakımından, liderlerin algılamaları faydalanılması gereken önemli bir değişkendir. Dış politikaların liderler tarafından oluşturulması nedeniyle teori kapsamında liderlerin algılamalarına önem verilmektedir. Bu noktada Zakaria, uluslararası politika üzerinde devletlerin değil, devlet adamlarının başlıca aktör olduklarını ifade etmekte, devletlerin gücünün değil, liderler tarafından bu gücün nasıl algılandığının önem arz ettiğini söylemektedir (Rose, 1998: 42).

1. 3. 2. Devletin İç Yapısından Kaynaklanan Faktörler

Devletin dış politikasının oluşturulmasını belirleyen iç yapısından kaynaklanan pek çok farklı aktör bulunmaktadır. Bunların başlıcası toplumun kendisidir. Demokratik toplumlar devletin hangi gruplar veya kimler tarafından yönetileceğini seçimler yoluyla belirlemektedirler. Devlet tarafından uygulanan politikaları destekleyerek veya eleştirerek, dış politikayı yöneten idarecilerin buldukları konumlarını etkileme yeteneğine sahiptirler. Toplum içindeki ekonomik güç sahipleri, çıkar grupları ve sivil toplum örgütleri de farklı kanallardan dış politikayı etkileme fırsatı bulabilmektedirler. Toplumu oluşturan bu gruplar dış ticarete yönelik olsun, savunmaya yönelik olsun, ekonominin gidişatı hakkında olsun görüşleri ile yöneticilerin alacakları kararlar üzerinde pay sahibi olabilmekteler. Devletin iç yapısını oluşturan bir diğer aktörde bürokratik kurumlardır. Devlete ait önem arz eden kararlar askeri ve sivil bürokrasi tarafından alınırlar. Devletin bürokrasi ayağını

oluşturan bu kişiler, devlet içerisinde sahip oldukları konumları ve güçleri oranında dış politikada kendi dünya görüşlerini uygularlar. Basın-yayın ve etnik gruplarda dış politikayı etkileyen aktörlerdir. Bu etnik grupların dış politikanın kendilerini temsil eden devletlerin ulusal çıkarları doğrultusunda şekillenmesini istemeleri olağandır. Kamuoyu oluşturma ve toplumu yönlendirme kabiliyetine sahip medya ve basın-yayın da dış politika yapıcıları üzerinde baskı kurma ve dış politikayı etkileme gücüne sahiptir (Ripsman, 2009: 179-180).

Dış politika yapıcıların iki nedenden dolayı bu aktörlerden özerk biçimde karar almaları beklenir. Bu nedenlerden ilki söz konusu grupların devletin güvenliği ve dış politika konularıyla ilgili bilgilere erişiminin kısıtlı olmasıdır (Ripsman, 2009: 180). Yöneticiler, herkes tarafından paylaşılmayan bilgilere daha rahat ulaşabilmektedirler. Devletin güvenliği ve dış politika konularında herhangi bir yanlış adımın atılması toplumun tamamını etkileyen olumsuz nedenlere yol açar. Bu nedenle, yöneticilerin, toplumun diğer aktörlerinden bağımsız olarak ellerindeki bilgilere göre karar almaları, hem devletin çıkarları hem de toplumun çıkarları için gereklidir (Christensen, 1996: 17).

1. 4. İSRAİL'İN GÜVENLİK YAKLAŞIMI

Devletler varlıklarını korumak ve bekalarını sağlamak amacıyla gereken tedbirleri almaktadırlar. Ulusal güvenlik beka kavramıyla beraber değerlendirilmektedir. Ulusal güvenlik; ulusun çıkarlarının ve varlığının tehditlere karşı savunulmasıdır (Michael, 2009: 687). Beka ve ulusal güvenlik kavramları devletlerin geleceği ve varlıklarıyla ilgilidir. Varoluşsal tehdit; devletin varlığına yönelik olan ve devletin varlığını tehlikeye atan, devletin yaşam hakkına müsaade etmeyen tehdit manasındadır.

Güvenliğin sağlanması İsrail dış politikasında öncelikli bir duruma sahiptir. Bu nedenle, dış politika ve güvenlik konuları birbirleriyle kesişen ve birbirlerini etkileyen bir yapıya sahiptirler. Yahudilerin bilinçaltında tarihi geçmişlerine dayanan bir varoluşsal tehdit algısı vardır. Yahudilerdeki bu tehdit algısı, onların yıllarca gettolarda verdikleri yaşam mücadelesinin ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadıkları soykırımın bilinçaltına işlediği olumsuz etkilerin sonucudur. İsrail’de ulusal aidiyeti dinin belirlemesi, diaspora yaşamında kazandıkları tecrübeler, dış politika oluşturulması ve karar verme süreçlerinde önemli katkılarda bulunmaktadır (Reich, 2006: 121-123). Bütün bu nedenler; İsrail’in mevcut düşmanlarının varlığına yönelik söylemleri ve tehditlerle karşı karşıya kalması, varlığının sorgulandığı tek ülke olduğunu göstermektedir (Gilboa, 2006: 721).

Bir ülkenin güvenlik algılamaları veya güvenlik konsepti, o ülkenin hangi tehditlerle karşılaşabileceğini ve hangi tedbirleri alması gerektiğini göstermektedir. İsrail’in tehdit algılamaları net değildir. İsrail varlığına yönelik tehditleri önce stratejik tehdit, bir sonraki aşamada ise varoluşsal tehdit olarak algılamaktadır (Michael, 2009:689). İsrail’in savunma doktrini mevcut strateji ve temel strateji olmak üzere iki farklı çerçeve üzerine oluşturulmuştur. Mevcut strateji küçük çaplı harekâtlar, terörist saldırıları ve sınır çatışmaları gibi küçük harekâtları yönetmek için; büyük çaplı konvansiyonel savaşlar içinde temel stratejiler oluşturulmuştur (Raska, 2007: 25). İsraili yöneticiler açısından; konvansiyonel savaşlar, temel strateji kapsamında İsrail’in varlığına yönelik tehdit olarak algılanırken, mevcut strateji ekseninde gerçekleşen çatışmalar, İsrail açısından ciddi tehdit olarak algılanmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSRAİL'İN İÇ DİNAMİKLERİ, TEHDİT ALGILAMALARI VE DIŞ POLİTİKAYA YANSIMALARI

2. 1. İSRAİL'DEKİ POLİTİK YAPI

İsrail, yasama yürütme ve yargının birbirlerinden belirli kurallarla ayrıldığı kuvvetler ayrılığı prensibine dayalı olarak parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. İsrail'de seçim sistemi, yargı kurumu ve parlamento İngiliz manda yönetiminde var olan kurumlar esas alınarak oluşturulmuştur (Rubin, 2012: 192). İsrail'in yazılı bir anayasası bulunmamaktadır ve devlet ile din işleri arasında belli bir ayırım yapılmamaktadır.

2. 1. 1. Siyasal Sistem

İsrail siyasal sistemi çok partili bir yapıya sahiptir. Bir partinin Knesset¹'te temsil edilebilmesi için seçimlerde %3,25² oranında oya ulaşması yeterlidir. Seçim barajının bu kadar düşük olması siyasal sistemin çok parçalı olmasına neden olmaktadır. 1973 Yılında, İsrail tarihinde en az partinin parlamentoda yer aldığı seçimler yapılmıştır; bu seçimlerde parlamentoya 8 parti girmiştir (Knesset, [web], 2017). Bu nedenle İsrail 1948 yılında kurulduğundan bu zamana kadar devamlı olarak koalisyon hükümetleri ile yönetilmiştir. İsrail'de hükümetin kurulabilmesi için 120 üyeli

¹ Knesset, İsrail Parlamentosu'dur.

² Bu tez çalışmasında İsrail ile Türkiye'nin 2003-2011 yılları arasında ki ilişkisi üzerine odaklanılmıştır. 2003-2011 Yılları arasında İsrail'de yapılan seçimlerde %2'lik seçim barajı uygulanmıştır. Bu baraj 2014 Mart'ında %3,25'e çıkarılmıştır.

Knesset'ten en az 61 güvenoyu alması gerekir. Fakat, koalisyonların yapısı incelendiğinde farklı görüşlerin de yönetime dahil edilmeye çalışıldığı görülmektedir (Arian, 2005: 273).

İsrail'de seçimler nispi temsile dayalı -yani herhangi bir bölge veya il ayrımı olmadan- ülke genelini kapsayacak şekilde yapıldığından partiler aldıkları oy oranında milletvekili çıkarırlar (Knesset, [web], 2017). İsrail'de milletvekilleri ülkenin tamamını temsil etmektedirler. Hükümetler genel olarak koalisyonlar şeklinde kurulduğundan dolayı, küçük partiler de kendilerine koalisyonlarda yer bulup, kendi görüş ve fikirlerinin hükümetin politikalarında yer almasını sağlamaktadırlar. Likud ve İşçi Partisi'nin ortalama oy oranının %30-40 aralığında olmasından dolayı koalisyon hükümetlerini oluştururken, bu iki parti küçük partilerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu durum koalisyonlarda küçük partilerin etkilerini hissettirmelerine olanak tanımıştır. Koalisyonun devamı için büyük partiler küçük partilere tavizler vermek zorunda kalmışlardır.

Bir partinin ülke siyasetinde etkili olabilmesi hükümette yer alabilmesine bağlıdır. Hükümette yer alan bu partilerin bir sonucu olarak siyasi görüşleri; temel meseleler için nasıl çözüm yolları arandığını ve bu meselelerin nasıl tanımlandığını doğrudan etkilemektedir. Ariel Şaron 2005 yılında aldığı tek taraflı bir kararla Gazze'den çekilme planını ortaya koymuş fakat Likud'dan yeterli destek görememiştir. Bunun sonucunda Likud'dan ayrılarak Kadima Partisini kurmuş ve bu partiye İşçi Partisi'nden de katılımlar olmuştur. Akabinde Şaron aldığı kararla 2006 yılında erken seçime gitmiştir.

2. 1. 2. Önde Gelen Partiler

İsrail siyasi tarihi boyunca Knesset'in çoğunluğunu sol bloklar veya merkez sağ oluşturmuştur. İsrail'de İşçi Partisi'nin temsil ettiği merkez sol 1977 yılına kadar tek başına iktidarda kalırken, bu tarihten sonra daha çok Likud'un liderliğinde merkez sağ partiler hükümette yer almıştır. Ülkenin dış politikasının ve genel siyasetinin yönünü iktidarda bulunan gruplar belirlemektedir. Bu konuda en belirgin örnek işgal altındaki toprakların gruplar tarafından değerlendirilmesidir. Söz konusu bölgelere Likud taraftarları güvenliğin yanında tarihi ve dini motifleri de ele alarak yaklaşırken, İşçi Partisi mensupları ise sadece güvenlik odaklı bir yaklaşım sergilemektedirler.

Likud ve İşçi Partisi'nin 1948 yılından bugüne kadar anlayışlarında ve temel yapılarında önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu partiler, İsrail'in kuruluşundan önceki manda yönetimi döneminde meydana gelen farklı görüşlerin ortaya çıkması sonucunda oluşturulmuş yapılardır (Reich, 1991: 1468). İşçi Partisi, Siyonist, sosyalist ve laik orta sınıfı temsil etmektedir. Likud Partisi siyonizmin katı yorumuna dayanmaktadır. Bu partiler İsrail siyasi tarihine damgalarını vurmuşlardır.

İşçi Partisi'nin 2001, 2003 ve 2006 yıllarında yapılan seçimlerde başarısız olması sonucunda Knesset'te ki sandalye sayısı da azalmıştır. İşçi Partisi'nin dış politika ve Filistin sorunu konularında vermiş olduğu tavizler ve barış görüşmelerinin tıkanması gibi konular nedeniyle etkinliğini kaybettiği iddia edilmektedir (Rubin, 2012: 216).

İşçi Partisi, Filistin sorunu konusunda 1990'lardan itibaren iki devletli çözümü ve Araplarla uzlaşmayı benimsemiş, İsrail'in güvenliği açısından Filistinli Araplarla barış yapılmasını öngörmüştür. Aynı zamanda, İsrail'in güvenliğine yönelik tehditleri

bertaraf edecek güce ve askeri üstünlüğe sahip olması, İşçi Partisi'nin politikaları açısından önemlidir (The Labor Party, [web], 2017).

İsrail Siyasi tarihinin önemli bir diğer partisi de Likud'dur. Likud, 1973 Yılında yapılan seçimlerden önce Liberal Parti ile Herut Partisi ve diğer küçük partilerin Gahal bloğuna katılmasıyla kurulmuştur (Official Website of the Likud Party, [web], 2017). Herut 1948 yılında İrgun'un lideri olan Menahem Begin tarafından kurulmuştur. Likud'un ideolojik bakışını ve ana gövdesini Herut oluşturmuştur. İsrail'in zaman içerisinde sağ kanadı temsil eden en önemli partisi olmuştur (Likud Party, [web], 2017). Mehaahem Begin, 1977 yılında yapılan seçimlerde iktidarı İşçi Partisi'nden devralmış ve İsrail dış politikasında önemli etkiye sahip olmuştur.

Begin, 1947 yılında BM'nin Filistin'i taksim planını ve 1949 yılında Batı Şeria'yı Ürdün'e bırakan ateşkeş anlaşmasını revizyonist Siyonist düşüncüyü esas alarak reddetmiş ve Knesset'te bu konuda muhalefetini sürdürmüştür (Peleg, 1990: 21). Begin, savunduğu görüşlere uygun hareket eden, dini ideolojili ve milliyetçi partilere koalisyon hükümetlerinde özellikle yer vermiştir (Likud Party, [web], 2017).

Likud Partisi ve İşçi Partisi arasındaki temel fark siyonizmin yorumlanması ve uygulamalarıdır. İşçi Partisi gelişmelere pragmatik yaklaşırken, Likud Partisi ideolojik yaklaşmakta, sert politikaları savunmaktadır. Dini motiflerin ve ideolojilerin genel siyaseti belirlemede etkisini hissettirmesi, Likud Partisi'nin taviz vermeyen ve yayılcı politikalar izlemesine neden olmaktadır. Bu durum, bu partilerin dış politikaya ve Arap-İsrail çatışmasına yönelik yaklaşımını etkilemektedir. Bu partilerin dünyayı nasıl algıladıklarının ve aralarındaki görüş farklılıklarının anlaşılması, İsrail dış politikasının doğru bir şekilde anlaşılması açısından önemlidir.

2. 1. 3. Liderler

Dış politika analizlerinde liderlerin algılamalarının, görüşlerinin ve değerlendirmelerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İsrail dış politikasının doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için bu durumlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Liderler, ideolojik görüşleri, farklı geçmişleri, dünyayı algılayışları ve güvenlik konusundaki yaklaşımlarına bağlı olarak farklı yorumlara ve tercihlere sahiptirler (Aronoff, 2010: 150). Bu nedenle, dış politika analizlerinde liderlerin özellikleri üzerinde durulması gereklidir.

2. 1. 4. İsrail Siyasal Yaşamı ve Başbakanın Konumu

İsrail’de başbakan yürütmenin en tepesindeki kişidir. Ne kadar koalisyon hükümetleri içerisinde gücü paylaşılsa da, politik gündem başbakan tarafından belirlenmektedir (Arian ve diğerleri, 2002: 35). Tabii ki başbakan, yasal olarak seçilmiş yetkili olsa da icraatlarının meşruluğunu göz ardı etmemeli ve kamusal meseleleri dikkate almalıdır.

İsrail’de, başbakanın gücünün oranı, partisinin ve yakın çevresinin ona verdiği imkan dahilindedir (Arian ve diğerleri, 2002: 59). Ancak parti dışından veya içinden parti liderliğine veya başbakanlığa aday rakipler çıkabilmektedir. Bu durum onun hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Bu rakiplerin dış politikada önemli kararların alınacağı vakitlerden evvel ortaya çıkması yüksel ihtimaldir. 2005 yılında Başbakan Ariel Şaron’un Gazze’yi tek taraflı olarak boşaltma girişimine karşı Netanyahu’nun lideri olduğu Likud Partisi içinden muhalif sesler yükselmiştir. Netanyahu, parti liderliğini ele geçirmek ve Şaron’u yıpratmak için Gazze’nin boşaltılması girişimini siyasi

malzeme yapmıştır. Eski başbakanlardan Ehud Barak'ta 1999 yılında İşçi Partisindeki rakipleri Yossi Beilin ve Şimon Peres'e pasif görevler vererek hem dış politikada hem de partideki konumunu sağlamlaştırarak barış görüşmeleri konusunda rahat hareket edebilmiştir (Aronof, 2000: 106)

İsrail'de başbakan savunma ve dış politika konusunda önemli bir paya sahiptir. İsrail'in ilk kurulduğu yıllarda liderler önemli kararları dar kadrolarla almışlardır. İsrail'de Peres, Rabin, Ben-Gurion ve Barak gibi pek çok lider başbakanlık görevlerinin yanı sıra savunma bakanlıklarını da yönetmişlerdir. Bu süreçte dış işleri bakanına düşen görev, uygulanan kararları meşrulaştırmaya çalışmak olmuştur (Sofer, 2005: 7-8).

İsrail'de başbakan seçimle göreve geldiğinden dolayı kendisinden istenen talepleri de değerlendirmesi gerekmektedir. Kamuoyu önemini Filistin'le yapılan barış görüşmeleri sürecinde göstermiştir. Toplumun barış yapılmasını istemesinin sonucunda işçi partili liderler barış karşılığında toprak tezini savunarak iktidara gelmişler, fakat, Likud Partili liderler görüşmelerin tıkanıp noktada güvenlik konusunda ortaya çıkan problemleri kullanarak İşçi partisinden iktidarı devralmışlardır (Quandt, 2001: 367).

Kamuoyunun isteklerinin göz ardı edilmesi veya yanlış anlaşılması liderleri koltuklarından edebilmektedir. Buna örnek olarak; 1996 yılında Netanyahu karşısında Şimon Peres başbakanlık seçimini kaybetmiştir. Şimon Peres'in başarısız olmasının nedeni; o dönem İsrail'e eski SSCB'den göç etmiş olan toplulukların yaşadıkları sorunlardır, bu sorunlar ülkede yapılan seçimlere yansımıştır. Bu topluluklar ülke seçmeninin %13'ünü oluşturmaktaydılar. Bu durum, İşçi Partisi'nin adayı olan Peres'e başbakanlık seçimini çok az farkla kaybettirmiştir (Gitelman ve Goldstein, 2002: 143).

Başbakan izlediği politikaların meşruluk kazanması konusunda dikkat etmelidir. İsrail’de toplumun isteklerinin karşılanması ve güvenliğin sağlanması önem taşımaktadır (Bar-Siman-Tov, 1997: 170).

2. 1. 5. İsrail Parlamentosu (Knesset)

İsrail Parlamentosu (Knesset’i) İsrail siyasetinin önemli aktörlerinden biridir. Knesset İbranice de meclis demektir. Knesset seçimleri 4 yıllığına yapılmakta ve 120 kişilik üyelerden oluşmaktadır. Knesset İsrail’in yasama organıdır.

Knesset’teki görüşmeler kamuoyuna açık bir şekilde televizyonlarda yayınlanmaktadır. Böylece kamuoyu meclisin yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Aynı şekilde dış politikaya dair konularda kamuoyunun önünde görüşülüp tartışılmaktadır. Bu nedenle hükümet üzerinde kamuoyu önemli bir etkiye sahip olmaktadır (Mclaurin ve diğerleri, 1977: 193).

İsrail’de, Knesset’de Başbakan da doğrudan seçimle göreve gelmektedir. Bu iki siyasal kurum birbirlerini feshetme veya görevden alma yetkisine sahiptirler. Cumhurbaşkanı’nın onay vermesiyle başbakan meclisi seçime götürebilmektedir. Knesset’de meclise sunulan bütçeye 3 aylık süre içerisinde onay vermeyerek veya 61 güvensizlik oyuyla başbakanın görevden alınmasını sağlayabilmektedir. İsrail Knesset’inde hükümetler koalisyon şeklinde kurulduğundan dolayı başbakanların meclis önünde dikkatli olmaları gerekmektedir. Başbakanlar, siyasi kariyerleri açısından kendilerini tehlikeye atmaktan kaçınmaktadır ve kendi partileri içerisinde veya küçük partilerin muhalefetlerinden dolayı dış politika konusunda istedikleri gibi adım atamamaktadırlar. 1999 seçimlerinden sonra Ehud Barak’ın barış görüşmeleri konusunda rahat hareket etmek için oluşturduğu koalisyonda dini partilere yer

vermemesi ve 2005 yılında Şaron'un Gazze'den çekilme planına kendi partisi olan Likud'dan destek bulamayışı sonucunda partisinden ayrılarak Kadima'yı kurması, başbakanların muhalefetin etkisini azaltmaya çalıştıklarını göstermektedir. Knesset de başbakanın tehdidi altındadır. Başbakan bütçeye onay alamaması veya gerçekleştirmeye çalıştığı politikalar konusunda destek bulamaması karşısında erken seçim kararı alabilir.

2. 1. 6. Kamuoyu, Siyasi Kültür ve Koalisyon Hükümetleri

İsrail'de dış politikanın oluşturulması sürecinde koalisyon hükümetleri ve sistem önemli derecede etkili olmaktadır. Seçim barajının düşük ve siyasal yaşamın çok parçalı olması, mecburen koalisyon hükümetlerinin oluşmasına neden olmaktadır. İsrail siyasal hayatında bu zamana kadar hiçbir parti tek başına hükümeti kurabilecek oy alamamıştır. Bu sebeple kurulan tüm hükümetler koalisyonlar şeklinde kurulabilmiştir (Ben-Haim, 2008: 79). Koalisyonlarda yer alan partiler; küçük büyük fark etmeksizin hükümetin gücünü paylaşmakta; fakat dış politika konusunda küçük partiler temsil ettikleri kitlelere kıyasen, siyasal potansiyellerinin üzerinde bir etki göstermektedirler (Karbo, 1996: 501).

Bir partinin Knesset'de temsil edilebilmesi için %3,25'lik seçim barajını aşması gerekmektedir (Knesset, [web], 2017). İsrail kurulduğu tarihten itibaren benimsemiş olduğu geniş temsil anlayışına dayalı olarak seçim barajını düşük tutmakta ve böylece toplum içerisinde ki farklı grupların da Knesset'te temsil edilmesine imkân vermektedir. Seçim barajının düşük olması nedeniyle çok sayıda parti Knesset'e girmeye hak kazanmakta böylece koalisyonları kaçınılmaz kılmaktadır. Knesset'e giren küçük partiler almış oldukları oya göre daha fazla etkili olabilmekteler. Ulusal Dinci Parti bu duruma verilebilecek en somut örnektir; yıllarca İşçi Partisinin

oluşturduğu koalisyonların ortağı olarak yönetimde büyük oranda etkili olmuştur (Kaarbo, 1996: 505). Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat ile İsrail Başbakanı Menahem Begin Camp David görüşmelerini gerçekleştirirken, Ulusal Dinci Parti Begin'e baskı yapmış ve görüşmelerin durmasına sebep olmuştur. Ne kadar görüşmelerin durmasına sebep olsa da, antlaşmanın yapılmasına engel olamamıştır. Fakat, barış antlaşmasının akabinde başlaması gereken görüşmeleri engellemek maksadıyla hükümeti koalisyondan çekilmekle tehdit etmiş ve başarılı olmuştur (Kaarbo, 501).

Seçimlerden yüksek oy oranına sahip olarak çıkan partiler, hükümeti kurabilmeleri için 61 Knesset üyesinin oyunu almaları gerekmektedir. Bu nedenle, bu partiler küçük partilerin desteğini alabilmek maksadıyla onlara önemli bakanlıklar vermektedirler. İsrail siyasi sistemindeki bu yapıdan düşük oy oranlarına rağmen radikal görüşlere sahip partiler hükümette önemli derecede etkili olabilmektedirler. Desteklemedikleri konular gündeme geldiği vakit, iktidar partisini hükümetten çekilmekle tehdit edebilmektedirler.

İsrail'de oluşturulan hükümetlerin kompozisyonuna göre nasıl bir dış politika izleyeceklerini öngörebilmek mümkündür. Likud Partisi, dinci ve sağ partiler tarafından oluşturulan koalisyon hükümetleri, dış politikada sertlik yanlısı ve saldırgan politikaları savunacaklardır (Arian ve diğerleri, 2002: 85); bunun aksine İşçi Partisi ve diğer sol partiler tarafından oluşturulan koalisyonlarında daha uzlaşmacı ve ılımlı tavırlar göstereceklerini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARİHSEL PERSPEKTİFTE TÜRK-İSRAİL İLİŞKİLERİ

3. 1. Siyasi İlişkiler

Birinci Dünya Savaşının başlarında Filistin ve çevresi Osmanlı Devleti hakimiyeti altındayken, yapılan gizli anlaşmalar sayesinde 1918 yılında İngiltere'nin eline geçmiştir. Milletler Cemiyeti'nin 1918 yılında aldığı kararla İngiliz mandasına dönüştürülmüştür. 2 Kasım 1917'de İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour Araplardan gizli bir şekilde Yahudi patronlarından Rothschild'e gönderdiği belgeyle İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını destekleyeceğini belirtmiştir (Arı, 2008: 140).

Yahudiler, Balfour deklarasyonundan cesaret alarak Filistin'de yaşayan Araplara karşı baskılarını artırmışlardır. İngiltere, Araplar ve Yahudiler arasındaki çatışmalara çözüm getirememiş ve 1939 yılında Filistin'e Yahudi göçlerini sınırlamıştır. Ancak, Avrupa'nın farklı yerlerinde bulunan Yahudiler kaçak yollardan Filistin'e girmeye devam etmişlerdir. İngilizler bu göçleri önlemeye çalışınca, Yahudilerle İngilizler arasında çatışmalar çıkmıştır. İngiltere konuya çözüm getiremeyeceğini anlayınca meseleyi Birleşmiş Milletlere taşımıştır (Armaoğlu, 2005: 483-484).

Birleşmiş Milletler 2 Nisan 1947'de Filistin meselesini çözmek için bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyon, iki çözüm planı ortaya koymuştur. Bunlardan ilki; "Azınlık Planı"dır. Bu plan, Kudüs başkent olacak şekilde federatif bir devlet kurulmasıdır. Bu planı; İran, Hindistan ve Yugoslavya desteklemiştir. Bir diğeri ise "Çoğunluk Planı"dır. Bu plan ise; Kudüs'e uluslararası bir statü kazandırılması ve

Yahudilerle Araplar arasında paylaştırılması şeklindedir (Dursun, 1995: 46). Araplar azınlık planını, Yahudiler çoğunluk planını benimsemişlerdir. Çünkü azınlık planı Araplar açısından Filistin topraklarının bütünlüğünü korumaktaydı (Armaoğlu, 2005: 485).

29 Kasım 1947'de BM Genel Kurulu'nda komisyonun teklifleri değerlendirilmiş ve Filistin'in Araplar ile Yahudiler arasında paylaştırılmasına karar verilmiştir. Karar alınırken oylamada İngiltere çekimser oy kullanırken, SSCB, ABD ve Fransa paylaşım lehinde, Türkiye ise Arap ülkeleriyle birlikte aleyhte oy kullanmıştır (Arı, 2008: 223).

Birleşmiş Milletlerin bu kararı Arap dünyasında büyük tepki bulmuş ve Arap devletleri Kahire'de 17 Aralık 1947'de toplantı yaparak savaşa gitme kararı almıştır. Birleşmiş Milletlerde alınan karar neticesinde İngiltere Filistin'deki tüm güçlerini 15 Mayıs 1948'den itibaren çekeceğini ilan etmiştir. David Ben Gurion çekilmenin bitiminden bir gün önce 14 Mayıs 1948'de Yahudi Milli Konseyini Tel Aviv'de toplamış ve İsrail'in kuruluşunu ilan etmiştir. Bu kararın ilanından çok kısa bir süre sonra SSCB ve ABD, İsrail'i tanıdıklarını ilan etmişlerdir (Armaoğlu, 2005: 486).

Türkiye İsrail'i tanıma konusunda acele etmemiş, Arap-İsrail savaşının sonucuna göre hareket etmiştir. Türkiye, İsrail'in kurulma sürecinde Arapların yanında tavır sergilerken, savaşın bitiminden sonra tutumunu değiştirmiştir. Birleşmiş Milletler genel kurulu tarafından 12 Aralık 1948'de oluşturulan Filistin Uzlaştırma Komisyonuna ABD ve Fransa ile birlikte üçüncü ülke olarak Hüseyin Cahit Yalçın'ı görevlendirmesi, İsrail'i tanıma yönünde atılan ilk somut adımdır (Özcan, 2005: 13-14).

İsrail, oluşan şiddetli Arap muhalefetini engellemek için Yahudi devletinin tanınmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu nedenle, İsrail için Türkiye tarafından tanınmak önemliydi. Çünkü, Müslüman ve bölgenin en güçlü devletlerinden biri tarafından tanınmak İsrail açısından uluslararası kamuoyunda prestij göstergesi sayılmaktaydı. İsrail dışişleri bakanı Moshe Sharett 14 Mayıs 1948'de Türkiye'ye, İsrail devletini Birleşmiş Milletlerin paylaşırma planı çerçevesinde kurduklarını anlatan ve İsrail ile Türkiye arasında ekonomik ve politik iş birliği imkânlarının oluşabileceğine işaret eden, tanıma talebi konusunda bir mektup göndermiştir. Fakat, Türkiye İngiltere'nin İsrail'i tanıma konusunda hareketsiz kalmasından etkilenmiş ve "bekle ve gör" politikası izlemiştir. Bu nedenle, bu talep mektubuna hemen cevap vermemiştir (Özmen, 2006: 279-280).

28 Mart 1949'da Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmuştur. Türkiye tanıma gerekçesinde "İsrail, Birleşmiş Milletlere üye olmuş, bu nedenle Türkiye yeni kurulmuş olan bu devleti Birleşmiş Milletler örgütünün evrenselliği çerçevesinde tanımıştır, Madem Birleşmiş Milletler bu iki toplumdaki birinin kendi kaderini tayin etme hakkını kullanmasını kabul ediyor, öyleyse bizde bu devleti tanıyacağız. Fakat, unutmamak gerekir ki, Filistinliler de aynı prensiple hareket ederek kendi devletlerini kurduklarını açıkladıkları takdirde, Türkiye, Filistinlilerin de bağımsızlıklarını tanıyacaktı" (Yılmaz, 2010: 11).

Türkiye, Arapların tepkisinin artmaması için İsrail ile diplomatik ilişkilerini başlatma konusunda acele etmemiş, 9 ay beklemiştir (Özmen, 2006: 292). Türkiye ile İsrail arasındaki temasların başladığı ilk yıllar ise Türkiye'nin NATO'ya girmek için girişimlerini artırdığı yıllardır.

Türkiye, İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesine çok sert tepki göstermiş ve 28 Ağustos 1980'de Kudüs'te bulunan başkonsolosluğunu kapatmış, Tel Aviv'de bulunan Maslahatgüzarlığını da ikinci katip seviyesine düşürmüştür. Cumhurbaşkanı Kenan Evren ilişkilerin bu derece düşük olduğu bir dönemde Arap ülkelerine yaptığı ziyaretler sırasında bölgedeki olumsuz gidişatın ve istikrarsızlığın en önemli nedeninin İsrail olduğunu ifade etmiş ve sert bir şekilde eleştirmiştir. Bu dönemde ABD'li 61 senatör Türkiye'nin bu tutumunun Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebileceğine dair Washington büyükelçisine mektuplar göndermişlerdir (Eminoğlu, 2016: 93).

Türkiye kendisine yöneltilen eleştirilere rağmen Birleşmiş Milletlerin aldığı kararlarda da İsrail'e karşı sert tavır sergilemiştir. İsrail'in hem Golan tepelerini hem de Kudüs'ü İsrail toprağı olarak kabul ettirme çabalarını Birleşmiş Milletler uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle geçersiz saymıştır. Birleşmiş Milletler Golan tepeleriyle ilgili olarak 497, Kudüs'le ilgili olarak da 476 ve 478 sayılı kararları oylamaya sunmuş, Türkiye Birleşmiş Milletler lehinde oy vermiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi aldığı 242 ve 338 sayılı kararlarla Filistin halkına devlet kurma ve bir takım haklar vermiştir. Bu kararları Türkiye desteklemiş ve 1988 Kasım'ında kurulan Filistin Devleti'ni tanımıştır (Kasım, 2004: 814).

Diğer yandan, İsrail'in Lübnan'ı işgaliyle birlikte ilişkilerde kısa süreli olsa bir yumuşama olmuştur. 1970' yılların başından beri Türkiye'ye karşı eylemlerde bulunan ASALA (Ermeni Gizli Örgütü) örgütünün Lübnan'da bulunan temel eğitim merkezleri ve karargâhları, İsrail'in Ankara'ya yaptığı gizli çağrı sonucunda Ankara'nın verdiği olumlu cevap ile işbirliği içerisinde temizlenmiştir. Türkiye'nin 1980'li yıllarda Kıbrıs meselesi konusunda Arap ülkelerinden destek görememesi sonrasında, haklılığının ispatı için İsrail ile yakınlaşmaya başlamış ve 1986 yılında İsrail'e maslahatgüzar olarak Ekrem Güvendiren'i atamıştır. İlişkiler hızla

normalleşmeye başlamış 1990'lı yıllara olumlu bir hava içerisinde girilmiştir (Eminoğlu, 2016: 94).

Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra oluşturulan yenedünya düzeni ve İsrail-Filistin sorunundaki çözüm odaklı yaklaşımlar, Türkiye'deki askeri ve siyasi elitin artan güvenlik kaygıları gibi konular, İsrail-Türkiye ilişkilerinde yakınlaşmada etkili olmuştur (Eminoğlu, 2016: 94).

Filistin sorunuyla ilgili olarak 30 Ekim-3 Kasım 1991 tarihleri arasında Madrid'de bir konferans düzenlenmiş konuyla ilgili önemli adımlar atılmıştır. Bush yönetimi, İsrail'in Filistinlileri sınır dışı etme ve yeni yerleşim yerleri oluşturma politikasından vazgeçmesini istemiş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Ocak 1992'de tarihinde alınan; İsrail'i kınayan, karara oy vermiştir. ABD, İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'da yeni yerleşim alanları oluşturmalarının barış sürecine zarar vereceğini düşünmekteydi. Bu nedenle, ABD İsrail'in uzlaşmacı bir politika izlemesini istemiştir. Yaptırım olarak da İsrail'e vereceği kredinin zamanını geciktirmiştir. ABD'nin bu tutumu hem bölgede bir yumuşama meydana getirmiş, hem de İsrail-Türkiye ilişkilerinin iyileşmesine katkıda bulunmuştur (Kasım, 2004: 814). Türkiye Madrid sürecinin etkisiyle eş zamanlı olarak İsrail ve Filistin'le olan diplomatik ilişkilerini maslahatgüzarlık seviyesinden büyük elçilik seviyesine yükseltmiş ve maslahatgüzar Ekrem Güvendiren Ocak 1992'de İsrail'e atanan ilk büyükelçi olmuştur (Özcan, 2005: 48).

1990'lı yıllarda Filistin ile İsrail arasında oluşan yumuşamanın etkisiyle, Türkiye-İsrail ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönem İspanya'dan Yahudi göçünün 500. Yıl dönümü etkinlikleri dolayısıyla İsrail Devlet Başkanı Haim Herzog Türkiye'ye gelmiş, akabinde 14 Kasım 1993'te Turizm bakanı Abdulkadir Aksu ve Dışişleri

Bakanı Hikmet Çetin İsrail'e ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Bu ziyaretler, ikili ilişkiler açısından önemli adımlar olmuştur.

1994 Yılında İsrail Cumhurbaşkanı Ezer Weizman; İsrail Ekonomi Bakanı Şimon Shitrit ve Dışişleri bakanı Şimon Peres Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. 1994 Kasım'ında Türkiye başbakanı Tansu Çiller'in İsrail'e yaptığı ziyaretle savunma sanayi alanında işbirliği projelerine imza atılmıştır. 1996 Mart ayında Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Kudüs'e ziyaret gerçekleştiren ilk Türk Cumhurbaşkanı olarak önemli ticari anlaşmalar yapmıştır (Özcan, 2005: 52).

3. 2. Askeri İlişkiler

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle 1990'lı yıllarda Orta Doğu'da meydana gelen değişimler, Türkiye'nin dış politikadaki güvenlik yaklaşımını da önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin askeri, siyasi ve diplomatik alanlarda ve dış politika da değişim göstermesi, uluslararası açıdan önemli bir konudur. Türkiye 1993 yılının ardından İsrail ile ilişkilerini canlandırmış, 23 Şubat 1996'da Askeri Eğitim ve İş Birliği Anlaşmasını imzalamıştır. 26 Ağustos 1996'da ise savunma alanında istihbarat paylaşımını öngören Savunma İş Birliği Anlaşması imzalanmıştır (Benli, 1999: 203).

İsrail ile Türkiye ilişkilerinde ne kadar sarsıntılar olsa da bu ikili, savunma sanayi ve askeri işbirliği alanlarında başarılıdırlar. Dönem dönem farklı konularda yaşanan diplomatik krizler olsa da bu krizlerin etkisi askeri alana çok nadir yansımıştır.

Türkiye'de yapılan seçimlerin sonucunda Kasım 2002'de AK Parti'nin iktidara gelmesiyle önemli derecede askeri alanda yakınlaşma görülmüştür. İlk üç yılda

savunma sanayi alanında yaklaşık olarak 3 milyar dolarlık ticaret yapılmıştır (Hürriyet, [web], 2017). 2002 yılında İsrail Genel Kurmay Başkanı Moşe Yaalon'un Türkiye'yi, 2003'te ise Türkiye Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün İsrail'i ziyareti askeri alandaki bu ilişkide etkili olmuştur. Ayrıca, 2003 yılında Türk Hava Kuvvetleri Komutanı Cumhuriyet Asparuk, İsrail Hava Kuvvetleri Komutanı Dani Haloutz'u Türkiye'ye davet etmiştir. 2003 yılının Ekim ayında ise Türk Hava Kuvvetleri Komutanı İbrahim Fırtına, modernizasyonu İsrail tarafından yapılan bir F-4 Uçağıyla İsrail'e gitmiştir. Ocak 2004'te ise Genelkurmay İkinci başkanı İlker Başbuğ İsrail'i ziyaret etmiştir (Özcan, 2005: 116).

Sonuç olarak; 1990'lı yıllarda başlayan askeri eğitim ve savunma sanayi alanlarında ki işbirlikleri bölgesel gelişmelerin ikili ilişkiler üzerinde olumsuz etkiler oluşturmalarına rağmen AKP hükümetleri döneminde de devam etmiştir.

3. 3. Ekonomik İlişkiler

Türkiye ile İsrail arasında 4 Temmuz 1950'de ticaret ve ödemeler antlaşması imzalanmıştır. Bu dönemde bu anlaşmanın imzalanmasının nedeni olarak; Kore Savaşı'nda İsrail'in Birleşmiş Milletlerin kararına taraf olduğu söylenmektedir. İkili ilişkilerin ritmi bu anlaşmayla artmıştır. Anlaşma ne kadar ticari amaçlı olsa da İsrail için siyasi boyutları da bulunmaktadır. Bu anlaşma; Arap devletleri tarafından Orta Doğu'da ticari açıdan ambargoya uğrayan İsrail açısından, Türkiye'nin ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. İsrail'in Türkiye sayesinde Orta Doğu'da Arap devletlerinin sergilediği tutuma karşı kendini garantiye alması, İsrail için son derece önemlidir (Özmen, 2006: 280).

İsrail ve Türkiye'nin ikili iş birliğini destekleyen yaklaşımları ekonomik ilişkilerinde seyrini etkilemiştir. İsrail'in kurulduğu dönemde, Arap ülkeleri tarafından ambargoya uğraması sonucunda; Türkiye, İsrail açısından önemli bir konuma sahip olmuştur. Fakat, İsrail ile Türkiye'nin ilişkisi bölge siyaseti sonucunda şekillenmiştir ve aynı zamanda ekonomik ilişkileri de siyasi ilişkilerinin etkisiyle şekillenmektedir. Buna örnek olarak 1956 yılında yaşanan Süveyş Kanalı krizi ve 1970'lerde yaşanan petrol ambargosu verilebilir; bu dönemde ilişkiler durma noktasına gelmiştir (Gültekin, 2011: 1).

1990'lı yıllarda Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin siyasal ve ekonomik açıdan gelişme göstermesiyle birlikte 1993 yılında Türk-İsrail İş Konseyi kurulmuştur. Kurulan bu İş Konseyi ile birlikte, iki ülke arasında; medikal, tarım, gıda, bilişim ve teknoloji gibi alanlarda faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu dönem iş birliğini geliştirmek amacıyla 3. Ülkelere ziyaretler düzenlenmiştir. 1996 yılında iki ülke arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması 1997 yılında yürürlüğe girmiştir (DEİK, [web], 2017).

İmzalanan Serbest Ticaret Anlaşması sonucunda, İsrail ve Türkiye ilişkileri ekonomik anlamda canlanma göstermiştir. Bu anlaşmayla Türkiye'deki iş adamları sadece İsrail pazarlarına değil, Amerika, Ürdün ve Filistin pazarlarına da ulaşabilme imkanı bulmuşlardır. İki ülke arasında ticaret hacminin 1990'yıllarda büyüdüğü kaydedilmiştir (Altunışık, 1999: 203).

İsrail ve Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması, Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasının kriterleri esas alınarak imzalanmıştır. Bu şekilde bir anlaşma düzenlenmesinin nedeni; Avrupa Birliği ülkelerinin ticari kriterlerine uyumlu olmasıdır. İsrail aynı zamanda Avrupa Birliği ve ABD ile de

Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Böylece, İsrail ve Türkiye arasında yapılan ticaret anlaşması Türkiye'nin ABD piyasalarına da açılabilmesine imkan vermektedir (Punsmann, 2011: 3-4).

Aynı zamanda İsrail'in tarımsal kuruluşları ile Türkiye arasında gelişmeler kaydedilmiş, GAP çerçevesinde ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır (Ruben, 1999: 50). 1992 yılında İsrail ile Türkiye arasında imzalanan Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması da iki ülke ilişkilerinin gelişmesinde önemli olmuştur. Yapılan bu anlaşmanın 8. Maddesine göre işbirliğinde kaydedilen gelişmeleri gözlemleyen karma bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu anlaşmanın akabinde turizm faaliyetlerinde iki ülke arasında olumlu gelişmeler olmuştur.

İsrail ile Türkiye ilişkilerinde gerçekleşen önemli bir diğer konu da tarım alanında yapılan işbirlikleri olmuştur. İsrail'in iyi bir tarım teknolojisine sahip olması, Türkiye'ye avantaj sağlamıştır. Özellikle İsrail'in yaptığı girişimlerle, İsrail ve Türkiye Kafkasya ve Orta Asya'da yatırımlar yapma yönünde önemli faaliyetler gerçekleştirmişlerdir (Yılmaz, 2001: 90).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İLİŞKİLERDE OLUŞAN FAY HATLARI (Gerginlikler ve Krizlerin Analizi)

Türkiye’de 3 Kasım 2002’de yapılan genel seçimlerin sonucunda AK Parti hükümeti iktidara gelmiştir. Soğuk Savaş boyunca istikrarlı bir şekilde devam eden İsrail Türkiye ilişkisi AK Parti hükümeti döneminde gerilemeye başlamıştır. Burada cevaplanması gereken soru; ilişkilerde neden gerileme yaşandığıdır. Bunun en önemli nedenlerinden biri 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD’nin uluslararası alandaki güvenlik denklemini yeniden kurması olduğu üzerinde durulmaktadır.

Diğer taraftan İsrail’in barış sürecini suistimal ederek Filistin konusunda sert yaptırımlara devam etmesi, ikili ilişkilerin sarsılmasında önem arz etmektedir. Bu dönem, uluslararası çıkarların gözden geçirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, İsrail açısından da; Türkiye’nin bu dönem Ortadoğu’daki komşularıyla –Suriye ve İran- yakınlaşması, İsrail’in çevrelendiğini hissetmesine neden olmuş ve ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir (Taştekin, 2006: 80).

4. 1. İsrail’de Filistin Siyasetinin Sertleşmesi

22 Mart 2003 tarihinde İsrail’in düzenlemiş olduğu hava saldırısıyla Hamas örgütünün kurucusu ve ruhani lideri Şeyh Ahmet Yasin’in öldürülmesi sonucu İsrail-Türkiye ilişkileri gerginleşmiştir. Saldırının akabinde Filistin yönetimi yapmış olduğu açıklamada; Şeyh Ahmet Yasin’in Hamas’ı kontrol eden ılımlı bir lider olduğunu; İsrail’in saldırısının ise; alçakça ve tehlikeli olduğunu söyleyerek, İsrail’i kınamıştır. Hamas’ın sözcülerinden Abdülaziz el Rantisi de Associated Press’e şöyle bir açıklama

yapmıştır: “Yasin bir ulusun içinde adam, adamın içinde bir ulustu. Bu ulusun intikamı bu adamın boyutlarında olacaktır. Söz değil, eylem göreceksiniz” diyerek, İsrail’i tehdit etmiştir (Radikal, 2003). İsrail ordusu da şu şekilde bir basın açıklaması yapmıştır: “Bu sabah güvenlik güçleri Gazze Şeridi’nin kuzeyine operasyon düzenlemiş ve terör örgütü Hamas’ın liderine yönelik düzenlenen hava saldırısı sonucu öldürülmüştür” (Milliyet, 2004). Şeyh Ahmet Yasin’i yapmış oldukları bu açıklamayla öldürdüklerini doğrulamışlardır.

Türkiye’den de ruhani liderin ölümüne sert tepkiler gelmiştir. Tokyo’da bulunan Başbakan Erdoğan’a gazetecilerin bu konuyu sormaları üzerine, başbakan Erdoğan saldırıyı terör olarak nitelendirmiştir: “Şeyh Ahmet Yasin, vücudunun üçte ikisi tutmayan, İsrail hapishanelerinde mahkum olan bir insandı. Sağlık sorunları sebebiyle serbest bırakıldı. Sonra böyle bir insan roket atışlarıyla öldürüldü. Niye serbest bıraktın? Niye roketle öldürdün ve hükümet olarak bir suikastin ve cinayetin kararını alıyorsunuz. Bir devlet kin tutmaz ve hukuku askıya almaz. Böyle olursa bu terördür. Bu durum, Orta Doğu’daki barışın üzerine bomba olarak düşmüş ve barış için yol haritasını ortadan kaldırmıştır” (Hürriyet, 2004).

Türk Dışişleri Bakanlığı da İsrail’in yaptığı saldırıyı kınamış ve İsrail’in yaptığı bu eylemin çatışma ortamını daha da tetikleyeceğini ifade etmiştir (MFA, [web], 2017: 49).

Şeyh Ahmet Yasin’den sonra yerine geçen Abdülaziz Rantisi de 26 gün sonra oğluyla birlikte, arabasına yapılan roket saldırıyla öldürülmüştür. Filistinliler, gelişen bu olay sonrasında intikam yeminleri ederek İsrail’e gözdağı vermiştir. Diğer yandan İsrail de, Abdülaziz Rantisi’ye yönelik yapılan saldırıyı; “terörizmin başını öldürdük” diyerek açıklamıştır (Milliyet, 2004).

Rantisi'nin öldürülmesinin ardından Türk Dışışleri bakanlığı; İsrail'in yapmış olduğu eylemlerin barışa darbe vurduğunu tekrar etmiştir (MFA, [Web], 2004:62).

Erdoğan da Hamas liderlerinin öldürülmesi üzerine İsrail'e karşı sert açıklamalar yapmış ve bu süreçten sonra kendisinden randevu talep eden İsraili iş adamlarına yoğun olduğunu belirterek randevu vermemiştir. Daha sonraları edinilen bilgilere göre randevu vermeme sebebinin; İsrail'in yaptığı eylemler olduğu anlaşılmıştır (Milliyet, 2004).

İsrail'in gerçekleştirdiği eylemlerle Hamas'ın liderlerini öldürmesi sonrasında Başbakan Erdoğan İsrail'in "terörist devlet" olduğunu belirtmiş ve İsrail'e yapacağı ziyaretleri ertelemiştir. Yaşanan bu süreçle birlikte Türkiye-İsrail ilişkileri bozulmaya başlamıştır.

Tel Aviv yönetimi ise Türkiye'nin göstermiş olduğu tavır nedeniyle ilişkilerin geleceği konusunda endişelendiklerine dair mesajlar iletmış ve bir süre sonra ikili arasında tekrar yumuşama sinyalleri belirlemiştir. Dönemin Türkiye Dışışleri Bakanı Abdullah Gül, Dublin'de İsrail Dışışleri Bakanı Silvan Şalom ile görüşmüş, Şalom'un daveti üzerine İsrail'e ziyaret sözü vermiştir. Sonra ki dönem içinde İsraili bakanların Türkiye ziyaretleri planlanmıştır (Milliyet, 2004).

İsrail-Türkiye arasındaki yumuşama sinyalleri, İsrail'in 19 Mayıs 2004'te Refah Mülteci Kampında bulunan göstericilerin üzerine helikopterlerle ve tanklarla ateş açması sonucunda yerini yeniden gerginliğe bırakmıştır. Başbakan Erdoğan, yapılan saldırının "feci ve insanlık dışı" olduğunu ve saldırıyı gerçekleştirenlerin tarihe karşı büyük sorumluluklarının olduğunu ifade etmiştir.

Dışışleri Bakanı Gül de Filistin konusunu görüşmek için; Moskova'da oluşturulan Orta Doğu dörtlüsüyle (ABD, Rusya, BM ve AB) bir araya gelmiş, Filistin'de yaşanan gelişmeleri tedirgin edici bulduğunu ifade ederek şunları eklemiştir: "Dün Gazze'de olanlar kesinlikle ölçünün kaçırılmasıdır ve biz Türkiye olarak ki zaten dünya da ayağa kalktı, kesinlikle kınadığımız, çok tehlikeli gördüğümüz ve tasvip etmediğimiz bir gelişmedir" (Hürriyet, 2004).

Başbakan Erdoğan, AK Parti grup toplantısında, yaşananlardan Şaron yönetimin sorumlu olduğunu, bu durumla ilgili İsrail halkının sorumlu tutulmaması gerektiğini, Filistin'e büyükelçilik açmayı planladıklarını ve eski bakanlardan Vehbi Dinçerler'i Filistin Özel Temsilcisi olarak atadığını açıklayarak; bir kez daha Filistin devletinin yanında olduklarını vurgulamıştır.

İki ülke ilişkisindeki gerilimi azaltmak amacıyla, İsrail Başbakan yardımcısı Ehud Olmert Temmuz 2004'te Türkiye'ye gelerek Dışışleri Bakanı Gül ile görüşmüş fakat, Erdoğan ile görüşmemiştir. Başbakan Erdoğan, iki ülke ilişkisinde kriz görüntüsü vermemek adına; programının uygun olmaması nedeniyle görüşmenin gerçekleşemediğini ifade etmiştir (Hürriyet, 2004).

İsrail Doğu Kudüs ve Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerine Filistinli suikastçilerin sızma girişimlerini önlemek amacıyla, Haziran 2002'de bir güvenlik duvarı inşa etmeye başlamış ve Türkiye'nin bu duvarın yapımına karşı çıkarak tepki göstermesiyle ilişkilerde yeniden bir gerginlik başlamıştır. Konu Birleşmiş Milletlere taşınmış ve 8 Aralık 2003'te inşaatın durdurulmasına yönelik karara Türkiye de olumlu oy vermiş ve bu durum İsrail'i kızdırmıştır. Fakat, Uluslararası Adalet

Divanında yapılan oturumda Türkiye, Filistin lehine tanıklık yapmaktan vazgeçmiştir (Özcan, 2005: 102-103).

21 Temmuz 2004'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda İnşa edilen duvar hakkında oylama yapılmış ve 150 ülkeyle beraber Türkiye de duvara karşı oy kullanmıştır (Hürriyet, 2004). İlişkiler böylece tekrar bozulma noktasına gelmiştir.

4. 2. Türkiye'deki İslamcı Kesimde Anti-İsrail Duruşun Artması

Türkiye'de yapılan 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra AK Parti iktidarıyla Türkiye-İsrail ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. AK Parti'nin kurucularının büyük çoğunluğu; dünyadaki tüm kötülüklerin Siyonizm ve İsrail'den kaynaklandığını düşünen; İsrail'e karşı, karışık söylemleriyle bilinen, Milli Görüş hareketinden gelen, siyasal İslamcılardan oluşmaktaydı.

AK Parti iktidara geldikten sonra, Recep Tayyip Erdoğan Newsweek dergisine bir röportaj vermiş ve İsrail'le olan ilişkilerin geleceğine yönelik" olarak sorulan soruya şu şekilde cevap vermiştir: "Yahudi karşıtı değiliz, ilişkilerimiz devam edecektir". Partisi hakkında yöneltilen soruya da; "Dine dayanmamaktadır ve İslami bir oluşum değildir. Medya bizi bu şekilde kamuoyuna lanse etmektedir" diyerek, cevap vermiştir (Newsweek: 2002).

AK Parti'nin iktidara gelmesinin akabinde İsrail Dışişleri bakanı ve Genelkurmay başkanı Ankara'ya gelmiş, yapılan görüşmelerde Türkiye, İsrail'den Arap devletlerinin tepkisini çekmemesi açısından; Irak meselesinden uzak durması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, dönemin Türkiye Genelkurmay başkanı Hilmi Özkök

ile İsrail Genelkurmay başkanı, bölgesel sorunlar, Irak konusu ve ortak tatbikat konularını ele almışlardır.

28 Ocak 2003'te İsrail'de genel seçimler yapılmış, seçimi Ariel Şaron liderliğinde Likud Partisi kazanmıştır. İsrail'de hükümetin kurulmasının ardından, İsrail Dışişleri Bakanı ve Başbakan yardımcısı Silvan Şalom 14 Nisan 2003'te Dışişleri bakanlığının daveti üzerine Türkiye'ye gelmiştir.

Bu ziyaret sırasında düzenlenen basın toplantısında, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'e 'ABD'nin Suriye'ye yönelik suçlamaları hatırlatılmış' Gül de; "Savaş Irak'la sınırlı kalmalıdır, bölgeye yayılmamalıdır. Önce Irak, sonra Suriye şeklinde çeşitli iddialar var. Bunların doğru olmadığını kanıtlamak lazım. Bölgedeki tüm ülkelerin istikrarı için biran önce barış sağlanmalı, çıkabilecek çatışmalara izin verilmemelidir. Türkiye bölgede çatışmalardan zarar gören bir ülkedir. İran ve Suriye bizim komşularımız, komşularımızla ilişkilerimizi en iyi şekilde tutmaya çalışıyoruz. Bölgede olası istikrar İsrail dahil herkese hizmet edecektir" şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Aynı soru İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom'a yöneltilmiş o da şöyle cevap vermiştir: "İran, Hizbullah'a silah gönderiyor ve bu silahlar Şam Havaalanından geçiyor. Suriye teröre destek veriyor. Hizbullah'ın elindeki füze sayısı iki katına çıktı. Suriye bunları engellemek yerine örgüte cesaret veriyor." (Milliyet, 2003).

Bu ziyaret iki ülkenin de bölge sorunlarına nasıl baktıklarının adetâ özetidir. Veya aynasıdır. İsrail, ABD'nin Irak'a müdahale etmesinden sonra, İran ve Suriye'ye yönelik sertlik politikalarını desteklerken; Türkiye, bölgenin istikrarının bozulmamasını ve savaşın komşularına yayılmamasını istemektedir.

4. 3. Mavi Marmara Olayı

Ocak 2006'da Filistin'de yapılan seçimlerden Hamas'ın zaferle çıkmasından sonra, İsrail, Gazze'ye gönderilen yardımların geçişini engelleyerek sıkı bir kontrol sürecini başlatmıştır. 27 Aralık 2008'de İsrail tarafından Gazze'ye yönelik 'Dökme Kurşun' adını verdikleri operasyonlar başlatılmış ve 22 gün boyunca sürmüştür. Dökme Kurşun Harekâtı boyunca İsrail Gazze'ye yönelik ambargonun oranını iyice artırmıştır. Harekât bitse de İsrail, Gazze üzerindeki ablukasını devam ettirmiş ve insani yaşam koşullarını iyice zorlaştırmıştır. Bu nedenle, birçok sivil toplum kuruluşu bölgeye yardım ulaştırmak amacıyla harekete geçmiştir.

Merkezi Türkiye'de bulunan İnsani Yardım Vakfı (İHH), Gazze şeridine uygulanan ablukayı delmek ve dünyanın dikkatini bu bölgeye çekmek maksadıyla, Türk ve yabancı yardım gönüllülerinden oluşan bir toplulukla "Mavi Marmara" isimli gemiyle İstanbul'dan hareket etmiştir. Gemi Gazze'ye yaklaştığı esnada uluslararası sulardayken İsrail Silahlı Kuvvetleri gemiye saldırıda bulunmuş ve biri ABD vatandaşı olmak üzere 9 Türk öldürülmüş ve 50'den fazla insan yaralanmıştır (Uzer, 2011: 156).

Türk Dışişleri Bakanlığı yapılan saldırının ardından yaptığı açıklamada; "İsrail'in masum sivilleri hedef aldığını, barışçı girişimleri ve insan hayatını hiçe saydığını ifade etmiştir. Yaşanan bu olayın; ikili ilişkilerde telafi edilemeyecek sonuçlar doğurabileceği ifade edilmiştir (MFA, [Web], 2010: 115).

Başbakan Erdoğan da yaptığı basın açıklamasında: "Bu saldırı dünya barışına yapılmış, uluslararası hukuka aykırı bir saldırıdır ve tüm lanetleri hak ediyor" diyerek tepkisini ifade etmiştir. Ayrıca, Erdoğan "Türkiye yeni yetme köksüz bir kabile

devleti değildir. Kimse Türkiye'nin sabrını test etmeye kalkmamalıdır. Türkiye'nin dostluğu ne kadar kıymetliyse, düşmanlığı da o kadar şiddetlidir. Türkiye'nin dostluğunu kaybetmek başlı başına bir bedeldir'' diyerek İsrail'e gözdağı vermiştir (Radikal, 2010).

Bu olay Türk kamuoyunda büyük tepki oluştursa da hükümet soğukkanlılığını koruyarak, uluslararası kamuoyunu harekete geçirmiş; İslam Konferansı Örgütünü, NATO'yu ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyini olağanüstü toplantıya çağırması ve İsrail'i kınayan bildirimler yayınlattır (Özcan, 2010: 37).

Saldırı sonrasında birçok ülkede İsrail'i kınayan açıklamalar yapılmış, Gazze'ye uygulanan ambargonun kaldırılması yönünde isteklerini dile getirmişlerdir (İnat, 2011: 116). ABD ise yapmış olduğu açıklamada; saldırı sırasında yaşananlardan üzüntü duyduklarını ifade etmesine rağmen, İsrail'i kınayan bir açıklama yapmamıştır (Sabah, 2010).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi saldırıdan sonra acil olarak toplanıp İsrail'i kınamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi almış olduğu kararda; saldırıda yaralanan ve ölenlerin ülkeleri tarafından teslim alınmasına izin verilmesi, tutulan sivillerin ve gemilerin derhal serbest bırakılması, insani yardım götürülen gemilerin Gazze'ye yardım götürmesine müsaade edilmesini, acil olarak; şeffaf ve güvenilir şekilde soruşturma yapılmasını istemiştir (İnat, 2011: 117).

Türkiye aynı dönemde İslam Konferansı Örgütü'nü de olağanüstü toplantıya çağırması, Yürütme Kurulu toplantısında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, İsrail'in düzenlediği saldırıyı; "Bizim 11 Eylül'ümüz olmuştur" şeklinde nitelendirilmiş ve ilişkilerin eskisi gibi olamayacağını vurgulamıştır (Milliyet, 2010).

TBMM de İsrail'in yaptığı saldırıyı nefretle ve şiddetle kınamış ve hükümetten, İsrail ile ekonomik, askeri ve siyasi ilişkileri tekrar gözden geçirmesini ve gereken önlemler konusunda adım atması istenmiştir (Milliyet, 2010).

Türkiye yaşanan saldırı sonrasında Tel Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol'u Ankara'ya çağırılmış, İsrail'in de katılım göstermesi beklenen üç askeri tatbikatı iptal etmiştir. Ayrıca İsrail'le enerji ve altyapı alanında devam etmekte olan projeleride askıya alacağını ifade etmiştir (Levy, 2010).

Türkiye-İsrail ilişkileri konusunda bir televizyon programına konuk olan AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Ömer Çelik de; askeri anlaşmalara kadar her şeyin feshedilebileceğini belirtmiştir (NTV, 2017).

Türkiye ilişkilerin normalleşebilmesi ya da eski seviyeye ulaşabilmesi için İsrail'in 4 koşulu yerine getirmesini talep etmiştir. Bunlar; Saldırıda hayatını kaybedenlerin ailelerine ve yaralılara tazminat ödenmesi, Türkiye'den özür dilenmesi, Gazze'ye uygulanan ablukanın kaldırılması ve yaşanan olayın araştırılması için oluşturulacak uluslararası araştırma ekibinin vesayetinin kabul edilmesidir (Aytürk, 2011: 680).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. İLİŞKİLERİN YENİDEN KURULMASININ ARDINDAKİ ETKENLER

5. 1. Batı Devletlerinin Müdahalesi

31 Mayıs 2010'da İsrail'in Gazze ablukasını aşarak Filistinlilere insani yardım götürmek amacıyla; Türkiye'den yola çıkan Mavi Marmara isimli gemiye, İsrail Silahlı kuvvetleri operasyon düzenlemiş ve biri ABD vatandaşı olmak üzere 9 Türk öldürülmüş, 50'den fazla insan yaralanmıştır. Gelişen bu olay sonrasında Türkiye ilişkilerin normale dönebilmesi için 4 şart talep etmiştir. Bunlardan birisi de İsrail'in Türkiye'den özür dilemesiydi. Fakat, İsrail Başbakanı üzüntü duyduklarını söylemiş ancak, resmi bir özür beyanında bulunmamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Mavi Marmara saldırısını araştırmak üzere bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon tarafından Palmer Raporu adında bir rapor hazırlanmıştır. Komisyonun Türk üyesi Özdem Sanberk raporu; Türk hükümetinin savlarını adeta çürütmek üzere İsrail tarafından hazırlanmış olarak nitelendirmiştir. Palmer raporu Türkiye tarafından kabul edilmemiştir.

Palmer raporunu Türkiye tanımadığını beyan etmiş ve ilişkiler iyice gerilmeye başlamıştır. 22 Mart 2013'te Barack Obama'nın ziyareti sonrasında İsrail Başbakanı, Başbakan Erdoğan'ı arayarak özür dilemiştir (BBC, [web], 2013). Özür hem Türk basınında hem de dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır.

Bu gelişmelerden sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban-Ki-Moon, Ortadoğu için İsrail ve Türkiye'nin önemli olduğunu; Ortadoğu da barış sürecinin faydası

açısından iki ülkenin de ilişkilerini düzeltmesi gerektiği konusunda telkinde bulunmuştur (Hürriyet, 2011).

İsrail'in Washington Büyükelçisi Michael Oren de: "Türk halkıyla yüzlerce yıldır derin bir dostluğa sahibiz, İsrail'in Türkiye'ye karşı siyasetinde hiçbir zaman bir değişiklik olmamıştır, Türklerin tekrar bizimle dost olmasını arzu ediyoruz" demiştir. İsrail Cumhurbaşkanı Peres de, ilişkilerin iyiye gitmesi yönünde elinden geleni yapacağını, Türkiye ile hiçbir düşmanlıklarının olmadığını ifade etmiştir (Bölükbaşı, 2011: 280).

İsrail'in yaşanan olaylardan üç yıl sonra tavır değiştirerek özür dilemesinde ABD'nin ne kadar etkisi olsa da, en önemli bir başka nedende güvenlik kaygıları gösterilebilir; zira Orta Doğu'da başlayan Arap Baharı her geçen gün sıcaklığını artırmıştı. İsrail, böyle bir dönemde bölgede ki en iyi müttefiklerinden birisi olan Türkiye'yi kaybetmek istememiştir, diyebiliriz. Türkiye açısından ise; yıllardır Türkiye'nin mücadele verdiği PKK sorunu konusunda ve Suriye'de yaşanan olaylar sonrası oluşan güvenlik zafiyeti ikili arasında ki ilişkilerde zorunlu da olsa bir yumuşamayı getirmiştir.

İsrail 2013 yılında özür dilemesine rağmen 2016 yılına kadar Türkiye'nin istekleri doğrultusunda herhangi bir adım atmamıştır. Üç yıl süren görüşmelerin ardından 2016 yılında Mart ve Nisan aylarında iki ülkenin temsilcileri Cenevre ve Londra'da bir araya gelmiş fakat bir sonuca varılamamıştır. Bu sürecin akabinde, İsrail Başbakanı'nın özel temsilcisi Joseph Ciechanover ile Türk Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Feridun Sinirlioğlu Roma'da bir araya gelmiş ve 25 Haziran 2016'da anlaşmaya varmışlardır (Hürriyet, 2016).

Anlaşma sonrasında İsrail Başbakanı Netanyahu, ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'ı arayarak, İsrail-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesi konusunda ki çabaları için teşekkür etmiştir. Beyaz Saray'dan ise Netanyahu ve Biden arasındaki telefon konuşmasıyla ilgili bir açıklama yapılmıştır. Konuşmanın içeriği şu şekilde aktarılmakta: "İsrail Başbakanı Netanyahu, İsrail ile Türkiye arasındaki normalleşme müzakerelerine verdiği desteğe teşekkür etmek için Başkan Yardımcısı Biden'ı aradı. Başkan Yardımcısı da gerek iki ülkenin, gerekse Doğu Akdeniz Bölgesi'nin ekonomik çıkar ve güvenlik önceliklerine vurgu yaparak, Türkiye ile uzlaşma yolundaki ilerleme için Başbakanı tebrik etti"(Hürriyet, 2016). Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye ve İsrail buldukları jeopolitik konumları itibariyle ABD ve Avrupa açısından da büyük öneme sahipler.

5. 2. Her İki Tarafa da Yönelik Sertlik Siyasetinin Sınırları

Türkiye ile İsrail arasında 1990'lı yıllarda artan işbirliği, 2000'li yıllarla birlikte; özellikle AK Parti iktidarı sonrasında yerini krizlere ve gerginliklere bırakmıştır. 2000'li yıllarda birbiri ardına krizler yaşanmış ve son olarak 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara olayı ile ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Fakat, Yaşanan gerginliğin sona erdirilmesi konusunda her iki ülke de olumlu yönde adımlar atmışlardır. Çünkü; Orta Doğu gibi çatışmanın ve kaosların yoğun olduğu bir bölgede uzun yıllar müttefik olmuş, önemli işbirlikleri yapmış iki ülke de; gerginliklerin kendilerine bir fayda sağlamayacağını farkındalar, bu nedenle de ilişkilerin iyileştirilmesi ve iş birliği yolunda önemli adımlar atmışlardır ve atmaktadırlar.

Özellikle yeni dönemde İsrail ve Türkiye'yi işbirliği yolunda adım atmaya zorlayan önemli faktörlerden biri de; bölgede İran'ın gücünü artırmasıdır. Türkiye karşısında Esad rejimini destekleyen İran'la Türkiye'nin bu konuda politikaları uyumsuzdur. İran'ın vermiş olduğu destekle varlığını koruyan Esad rejimi içerisinde Hizbullah'ın

varlığı muhtemeldir. Bu da İsrail açısından rahatsız edicidir (Tüysüzoğlu, 2014:594-95).

Ayrıca, İsrail, İran'ın Hamas ile ilişkilerini geliştirmesinden rahatsız olmaktadır. İran imzalamış olduğu nükleer anlaşmasıyla birlikte batı ile yakınlaşma noktasına gelmiştir. Daha önceden, bölgede İsrail'in varlığı açısından tehlike olarak görülmekte olan İran'ın yeni profili, İsrail'i rahatsız etmiştir (Tüysüzoğlu, 2014: 596). İran'ın profilinin Batı nezdinde değişmesiyle birlikte bölgede İsrail ve Türkiye ikinci plana atılmaktadır. Bu nedenle, Türkiye ve İsrail'in müttefiklikleri kendi menfaatlerine olacaktır.

Uzun zamandır, Irak'ta hükümet ile Sünniler arasında problemler yaşanmaktadır. Bu problemlerin çözülememesi sonucunda bir Sünni-Şii çatışması yaşanabilir. Olası bir Sünni-Şii çatışmasında bölgede İran'ın elinin güçlenmesi muhtemeldir. Bu durum, hem Türkiye, hem de İsrail'i rahatsız edecektir. Türkiye bölgede olası bir Şii-Sünni çatışmasının çıkmasından ve bölgeyi iç savaşa sürüklemesinden dolayı bölgede yaşayan Türkmenlerin de tehlikeye gireceğinden endişelenmektedir. Irak merkezli oluşabilecek bu problemlerden dolayı da İsrail ile Türkiye ilişkilerini iyi bir seviyede tutmak zorundadırlar (Tüysüzoğlu, 2014: 595).

Türkiye-İsrail ilişkilerinin normalleşmesi Doğu Akdeniz'in güvenliği açısından da son derece önemlidir. Kıbrıs çevresinde ve İsrail karasularında bulunmuş olan; doğalgaz kaynaklarının Türkiye'ye ulaştırılacak bir boru hattıyla dünya piyasalarına ulaştırılması iki ülkenin de menfaatine olacaktır ([Aljazeera](#), [web], 2014).

Türkiye, böylece Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacak ve İsrail'i kendine alternatif bir Pazar olarak değerlendirebilme imkânı bulacaktır. Bu durum Türkiye'ye

sadece alternatif bir pazar sağlamayacak, ayrıca Kıbrıs meselesine de bir çözüm getirebilecektir. İsrail ve Güney Kıbrıs gazının Avrupa pazarına ulaştırılabilmesinin en ekonomik yolu da Türkiye'den geçmektedir. Ne kadar aralarında siyasi krizler yaşansa da; buldukları jeopolitik konumları gereği hem güvenlik, hem de ekonomik çıkarları açısından, İsrail ve Türkiye'nin işbirliği yapmaları kaçınılmazdır.



SONUÇ

İsrail-Türkiye ilişkilerini siyasal gerçeklik kuramı bağlamında ele almaya çalıştık. Türkiye, İsrail'in kuruluş sürecinde ve kurulduktan sonra Ortadoğu'da daimi olarak çıkara dayalı denge politikası uygulamaya çalışmıştır.

Türkiye, İsrail'in kuruluş sürecinde ve kurulduktan sonraki ilk yıllarında, İsrail'in gelecekteki akıbetini kestiremediği için Ortadoğu'daki Arap devletlerinin yanında yer almış ve İsrail'e yönelik "bekle gör" politikası izlemiştir.

Türkiye 1947'de Birleşmiş Milletlerin Filistin'i taksim planına Arap devletleriyle birlikte aleyhte oy vermiştir. 1948 yılında İsrail kurulduktan hemen sonra ABD ve SSCB tarafından tanınmış, fakat, İngiltere tarafından tanımaya yönelik herhangi bir açıklama yapılmamıştı. Aynı zamanda İsrail'in kuruluşunu ilan etmesinden hemen sonra Arap devletleri İsrail'e karşı savaş açmışlardı. Türkiye, İngiltere'nin tavrından ve savaştan dolayı tanıma konusunda acele etmemiştir.

İsrail, Birleşmiş Milletlere üye olduktan sonra 1949 yılında İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet Türkiye olmuştur. Türkiye, bu tanımanın akabinde İsrail'in tanınmasıyla ilgili olarak; "Birleşmiş Milletlere üye olmuş bir devleti, Birleşmiş Milletlerin evrenselliği çerçevesinde bizde tanıyoruz. Fakat, Birleşmiş Milletlerin 1947 yılında almış olduğu taksim planı kararı kapsamında Araplar da bir Filistin devleti kurarlarsa onları da tanıyacağız" şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Türkiye, 1988'de Filistinli Araplar bağımsızlıklarını ilan edip devlet kurdukları vakit, Filistin devletini de tanımıştır. Türkiye, bir taraftan İsrail'i tanıırken diğer

tarafından bölgede Filistinlilerinde haklarının olduğunu daima savunmuştur. Bu Türkiye'nin iyi bir denge politikası izlediğinin göstergesidir.

Türkiye'nin 1949 yılında İsrail'i tanımmasının önemli bir diğer nedeni de; Soğuk Savaş'ın etkisini yoğun olarak gösterdiği bir dönemde Türkiye'nin de NATO'ya üye olmayı istemesinden dolayıdır.

Arap devletlerinin İsrail'e karşı 1970'li yıllarda uygulamış olduğu ambargo döneminde, Türkiye'de Arap devletleriyle arasında bir petrol krizi yaşanması endişesiyle, İsrail'le ilişkilerini iyice azaltmış, neredeyse durdurma noktasına gelmiştir.

Türkiye, özellikle Soğuk Savaş döneminde NATO'ya üye olması ve Batı eksenli politika izlemesinden dolayı; bölgede Arap devletleri tarafından tehdit olarak görülmüştür.

Bu dönem de bölgede diğer devletlerin tehdidine karşı İsrail ve Türkiye yakınlaşmış, stratejik işbirlikleri yapmaya başlamışlardır.

Soğuk Savaş döneminde Lübnan, Türkiye'ye karşı; Ermeni Terör Örgütü ASALA'ya, İsrail'e karşı da; Hizbullah'a destek vermiştir. İsrail'in Lübnan'la savaştığı dönemde ASALA'nın Lübnan'da bulunan kamplarıyla ilgili İsrail, Ankara'ya istihbarat sağlamış ve İsrail ve Türkiye'den katılımı bu kamplara harekât düzenlenmiş, ASALA'nın üst düzey yöneticileri öldürülmüş, kamp alanları yok edilmiştir.

Aynı şekilde Soğuk Savaş öncesinde ve sonrasında İran'da Türkiye'ye karşı; PKK'ya, İsrail'e karşı; Hizbullah'a destek vermiştir.

Suriye'de 90'lı yılların sonuna kadar PKK terör örgütüne destek vermiştir. Ortadoğu'da devletler güvenlik algılamalarına göre stratejilerini geliştirmişlerdir.

1990'ların ortalarından itibaren İsrail-Türkiye ilişkilerinin iyice geliştirildiği görülmektedir. Fakat, 2000'li yıllara gelindiğinde ikili ilişkilerde önceleri durgunlaşma, sonraları ise gerginlikler ve krizler oluşmuştur. Türkiye'de 2002 Kasım'ında yapılan genel seçimlerde; çoğunluğu, oluşturulduğu dönemden beri dünyadaki tüm kötülüklerin nedeni olarak, İsrail ve Siyonizm'i esas alan "Milli Görüş" hareketinden gelen, siyasal İslamcı siyasetçilerin oluşturduğu; Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara gelmiştir. İsrail'de ise hemen akabinde Ocak 2003'te yapılan genel seçimlerde, revizyonist Siyonist/milliyetçi muhafazakar geleneğin temsilcisi olan Likud Partisi iktidara gelmiştir.

İşçi Partisi iktidarı döneminde, İsrail ile Filistin arasında yapılan barış görüşmeleri Likud'un iktidarı ile yerini çatışmaya bırakmıştır. AK Parti ve Likud Partisinin iktidara gelmesiyle birlikte, iki ülke arasındaki ilişkilerde sarsılmaya başlamıştır. Her iki ülkede parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Bu nedenle: kendilerini iktidara getiren seçmen kitlesinin; ülkelerindeki iç dinamiklerin göz ardı edilmesi mümkün değildir. Dış politikanın iç politikadan ayrı düşünülebilmesi mümkün değildir.

Ancak, İsrail ve Türkiye siyasal sistemleri ve geçmişteki işbirlikleri açısından değerlendirildiğinde bölgede en iyi anlaşabilecek ülkelerdir.

Türkiye AK Parti iktidarıyla birlikte komşularla sıfır sorun politikası kapsamında Ortadoğu'da bulunan komşularıyla arasını düzeltmeye yönelik adımlar atmış; İran ve Suriye ile yakınlaşmış, işbirliği yoluna gitmiştir. Kurulduğu dönemden beri varoluşsal tehdit algısıyla yaşayan ve dış politikasını buna göre belirleyen İsrail, çevrelendiğini hissetmiş ve dış politikada saldırgan tavırlar sergilemeye başlamıştır.

Fakat, 2000'li yıllarda yaşanan gerginlikler ve krizler sonrasında iki ülkede karşılıklı işbirliği yapmanın kaçınılmaz olduğunun farkına varmış; ABD ve BM'nin telkinleriyle tekrar yakınlaşmışlardır.

Çünkü, Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı'yla birlikte iki ülkede, oluşan terör ve çatışmaların kendilerine sıçrayacağından ve güvenlik sorunu yaşayacaklarından endişelenmektedirler. Güvenlik açısından; İsrail, Golan Tepeleri meselesi nedeniyle Suriye ile yıllardır çatışma ve problem yaşamaktadır. Fakat, Esad Rejimi bölgede Rusya ve İran'ın desteğiyle ayakta kalmayı başarmaktadır. Aynı zamanda İsrail'e karşı Hizbullah'a destek veren İran'ın nükleer anlaşmasını imzalaması sonrasında Batı tarafından tehdit olarak algılanmaktan vazgeçilmiştir. İran'ın Batı tarafından tehdit olarak görülmesinden vazgeçilmesiyle; İsrail ve Türkiye bölgede ki önceliklerini kaybetmişlerdir. Ayrıca Irak hükümeti ile Sünniler arasında problemler yaşanmaktadır. Irak'ta olası bir çatışma da İran'ın da desteğiyle Irak'ta yaşayan Sünniler ve Türkmenler büyük zarar görebilirler. Böylece, bölgede İran'ın elini hayli güçlendirmesi mümkündür. Bu durum, İsrail ve Türkiye açısından büyük tehdit oluşturabileceğinden İsrail ile Türkiye yakınlaşmak durumundadırlar. Yakınlaşmada ki bir başka faktör ise Kıbrıs çevresinde ve İsrail karasularında bulunan doğalgaz rezervleridir. Uzmanlar, bu rezervlerin bir boru hattı ile Türkiye'ye ulaştırılmasıyla Avrupa'ya ulaştırılabilmesinin en ekonomik yol olduğunu ve İsrail ile Türkiye'nin bu

konuda Kıbrıs da dahil anlaşmaları sonucunda bu sürecin 2019 yılına kadar tamamlanabileceğini ifade ediyorlar.

Türkiye böyle bir anlaşma yoluna giderse; Rusya'dan doğalgaz aldığı için doğalgaz pazarında Rusya'ya karşı olan bağımlılığı azalmış olur ve kendisine alternatif oluşturmuş olur.

Ayrıca bu durum Güney Kıbrıs yönetiminin de menfaatlerine uygun düşeceği için; Türkiye ve Güney Kıbrıs yönetimi arasında bir yumuşama ve anlaşma sağlanması olasıdır. Avrupa Birliği konusunda Türkiye için sürekli sorun olarak gündeme getirilen Kıbrıs meselesi de çözülmüş olacağından Türkiye'nin AB ile ilişkilerini daha iyi bir konuma getirebilmesi mümkündür.

Aynı zamanda, İsrail ile ilişkilerini iyi bir konuma getirmiş olan Türkiye, İsrail'in Filistin'e uygulayacağı sert politikaları engelleme/frenleme fırsatına sahip olacaktır.

Tüm bunlara rağmen, yaşananlar; iki ülke arasında, işbirliği seçeneğinin çok boyutlu olduğu XXI. Yüzyılda, kültürel milliyetçiliğin arttığı küresel sistemde, çıkara dayalı reel politik çözümlerin azaldığını göstermektedir.

Fakat, XXI. Yüzyılda neorealizmin ilişkilerde oluşan sorunların çözümüne ilişkin her ne kadar açmazları söz konusu olsa da geçerli iddiasını korumaktadır. Görüldüğü üzere iki devlet arasında ideolojik nedenlerden dolayı çatışmalar yaşansa da, devletler sistemin anarşik yapısı içerisinde, varlıklarını ve menfaatlerini korumaya yönelik politikalar izlemekte, ikili ilişkiler yine çıkara dayalı reel politik ekseninde sürdürülmektedir.

KAYNAKÇA

a) Kitaplar/Dergiler

ALTUNIŞIK, Meliha. *“Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-İsrail İlişkileri”*, Türkiye ve Ortadoğu Tarih Kimlik Güvenlik, Der: Meliha Benli Altunışık, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999.

ARI, Tayyar. (2008). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. (Dördüncü Baskı).Bursa: M KM Yayıncılık.

ARIAN, Asher, David NACHMIAS ve Ruth AMIR. *Executive Governance in Israel*, New York, Palgrave, 2002.

ARIAN, Asher. *Politics In Israel: The Second Republic* (2’nci Baskı), Washington, CQ Press, 2005.

ARMAOĞLU, Fahir. (2005). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* . (On beşinci Baskı).İstanbul: Alkim Yayınevi.

ARONOFF, Myron J. *“The Americanization of Israeli Politics and Realignment of the Party System”*, Israel Studies, Vol.5, No.1, Spring 2000, 92-127.

ARONOFF, Yael S. *“From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon”*, Israel Studies, Vol.15, No.2, Summer 2010, 149-172.

ASHLEY, Richard K. *“The Poverty of Neorealism”*, International Organization, Vol.38, No.2, Spring 1984, 225-286.

AYTÜRK, İ. (2011). The Coming of an Ice Age? Turkish-Israeli Relations Since 2002. Turkish Studies, 12(4).

BAR-SIMAN-TOV, Yaacov. *“Peace-Making with the Palestinians: Change and Legitimacy”*, Efraim Karsh (Eds.), From Rabin to Netanyahu: Israel’s Troubled Agenda, London, Frank Cass, 1997, 170-186.

BEN-HAIM, Ruth. *İsrail Hakkında Gerçekler*, Kudüs, İsrail Enformasyon Merkezi, 2008.

BROWN, Chris ve Kirsten AINLEY. *Understanding International Relations* (3'üncü Baskı), New York, Palgrave Macmillan, 2005.

BURTON, John W. "*International Relations or World Society*", Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi (Eds.), *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism* (2'inci Baskı), New York, Macmillan, 1993, 375-384.

CHAMBERS, Gary. "*Critical Perspectives on Hans Morgenthau's Approach to International Relations*", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: XXV, Sayı:2, 2008, 933-944.

CARR, Edward Hallett. *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction To The Study of International Relations*, New York, Harper & Row, 1964.

CHRISTENSEN, Thomas J. *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conflict, 1947-1958*, Princeton, Princeton University Press, 1996.

DIEZ, Thomas, Jill STEANS, Lloyd PETTIFORD ve Imad EL-ANIS. *An Introduction to International Relations Theory Perspectives and Themes*, Essex, Pearson Education Limited, 2010.

DOUGHERTY, James E. ve Robert L. PLATZGRAFF. *Contending Theories of International Relations* (3'üncü Baskı), New York, Harper Collins Publishers, 1990.

DONNELLY, Jack. *Realism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

DURSUN, Davut. (1995). *Ortadoğu Neresi, "Filistin Sorununun Ortaya Çıkışı"*. İstanbul: İnsan Yayınları.

EMİNOĞLU, A.(2016). *Tarihsel Süreçte Türkiye- İsrail İlişkilerinin Değişen Yapısı*. Gümüşhane Üniversitesi Elektronik Dergisi,7(15).

ERALP, Atila. *“Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması”*, İ.D. Dağı, A. Eralp, E.F. Keyman, N. Polat, O.F. Tanrısever, F. Yalvaç, A.N. Yurdusev (Eds.), *Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* (11’inci Baskı), İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

GILBOA, Eytan. *“Public Diplomacy: The Missing Component in Israel’s Foreign Policy”*, Israel Affairs, Vol.12, No.4, October 2006.

GILPIN, Robert G. *“The Richness of the Tradition of Political Realism”*, International Organization, Vol.38, No.2, Spring 1984.

GITELMAN, Zvi ve Ken GOLDSTEIN. *“The ‘Russian’ Revolution in Israeli Politics”*, Asher Arian ve Michal Shamir (Eds.), *The Elections in Israel 1999*, New York, State University of New York Press, 2002.

GÖZEN, Ramazan. *“Uluslararası İlişkilerde Güç ve Adalet”*, Muhafazakâr Düşünce Dergisi/Adalet”, Yıl 4, Sayı 15, Kış 2008.

GÜLTEKİN Punsman, Burcu. *“Türkiye-İsrail: Ekonomi ve Siyasetin Ayrışmasına Doğru”*, TEPAV Ağustos Değerlendirme Notu, 2011.

İNAT, Kemal; Telci, İsmail Numan; *“Türkiye’nin İran, İsrail Ve Suriye Politikası 2010”*, Der. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Mesut Özcan, Türk Dış Politikası Yıllığı 2010, Ankara, SETA Yayınları, 2011.

KAARBO, Juliet. *“Power and Influence in Foreign Policy Decision Making: The Role of Junior Coalition Partners in German and Israeli Foreign Policy”*, International Studies Quarterly, No.40, 1996.

KASIM, K. (2004). *Türkiye- İsrail İlişkileri: İki Bölgesel Gücün Stratejik Ortaklığı*. Bal, İ. (Editör). 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası. İkinci Baskı. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.

LOBELL, Steven E. *“Threat Assessment, the State and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model”*, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro (Eds.),

Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

MEARSHEIMER, John J. “*E.H. Carr vs. Idealism: The Battle Rages On*”, *International Relations*, Vol.19, No.2, 2005.

MEARSHEIMER, John J. “*Reckless States and Realism*”, *International Relations*, Vol.23, No.2, 2009.

MCLAURIN, Ronald D., Mohammed Mughisuddin ve Abraham R. Wagner. *Foreign Policy Making in the Middle East: Domestic Influences on Policy in Egypt, Iraq, Israel and Syria*, New York, Praeger Publishers, 1977.

MICHAEL, Kobi. “*Who Really Dictates What an Existential Threat Is? The Israeli Experience*”, *The Journal of Strategic Studies*, Vol.32, No.5, October 2009.

MORGENTHAU, Hans J. *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred A. Knopf, 1967.

NEWSWEEK. Weymouth, Lally; “*On the Edge in Turkey*”, 2002, Vol. 140, Issue 21.

ÖZCAN, Gencer. (2005). *Türkiye- İsrail ilişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, İstanbul: TESEV Dış Politika Programı.

ÖZCAN, Gencer; “*Aynalar Galerisi: Türkiye-İsrail İlişkilerinde, Yansımalar, Yanılsamalar ve Gerçekler*”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 18, Haziran 2010.

ÖZMEN, S.(2006). *İsrail ve Etnik Dini Çatışmalar*. (1.Baskı).İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

PELEG, Ilan. “*The Legacy of Begin and Beginism for the Israeli Political System*”, Gregory S. Mahler (Eds.), *Israel after Begin*, New York, The State University of New York Press, 1990, 19-50.

Punsmann, Burcu Gültekin: “*Türkiye-İsrail: Ekonomi ve Siyasetin Ayırışmasına Doğru*”, TEPAV Ağustos Değerlendirme Notu, 2011.

RASKA, Michael. *"Beyond the 'Bomb in the Basement': Israel's Nuclear Predicament and Policy Options"*, Asian Journal of Public Affairs, Vol.1, No.2, Fall 2007.

REICH, Bernard. *"Themes in the History of the State of Israel"*, American Historical Review, Vol.96, No.5, December 1991.

REICH, Bernard. *"Israeli Foreign Policy"*, L. Carl Brown (Eds.), *Diplomacy in the Middle East, the International Relations of Regional and Outside Powers*, New York, I.B. Tauris & Co.Ltd., 2006.

QUANDT, William B. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israel Conflict Since 1967*, Washington, Brookings Institution Press, 2001.

RIPSMAN Norrin M. *"Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups"*, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro (Eds.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

ROSE, Gideon. *"Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy"*, World Politics, Volume: 51, No. 1, October 1998.

RUBEN, Ester Friedrich Ebert Stiftung Ekonomi Forumu, " Toplantı Sonuç Raporu", Friedrich Ebert Stiftung Yayınları, İstanbul, 1999.

RUBIN, Barry. *Israel An Introduction, New Haven and London*, Yale University Press, 2012.

SOFER, Sasson. *"Towards Distant Frontiers: The Course of Israeli Diplomacy"*, Efraim Karsh (Eds.), *Israel: The First Hundred Years Volume IV Israel in the International Arena*, London, Frank Cass Publishers, 2005.

SÖNMEZOĞLU, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (3. Baskı), İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.

TALIAFERRO, Jeffrey W., Steven E. LOBELL ve Norrin M. RIPSMAN. *"Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy"*, Steven E. Lobell, Norrin M.

Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro (Eds.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

TAŞTEKİN, Mesut. (2006).“ AKP Hükümeti Dönemi Türkiye-İsrail İlişkileri”, der. Türel Yılmaz, Mehmet Şahin, Mesut Taştekin, *Ortadoğu Siyasetinde İsrail*, 1. Baskı, Platin Yayınları, Ankara.

TÜYSÜZOĞLU, G. (2014). Değişen Bölgesel Denklemler Işığında Türkiye-İsrail İlişkilerinde İşbirliğini Tetikleyen Unsurlar, *İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMA DERGİSİ*, 3(3).

UZER, Umut. “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım”, *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 2, Sayı 2, Ocak 2011.

WALTZ, Kenneth N. *Man, the State and War*, New York, Columbia University Press, 1959.

WALTZ, Kenneth N. *Theory of International Politics*, California, Berkeley, Addison-Wesley Publishing Company, 1979.

WALTZ, Kenneth N. “*Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics*”, Robert O. Keohane (Eds.), *Neorealism and its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986.

YILMAZ, Türel: *Türkiye-İsrail Yakınlaşması*, Ankara, İmaj Yayınevi, 2001.

YILMAZ, Türel. (2010). *Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze*. Akademik Orta Doğu, 5(1).

b) Süreli Yayınlar

HÜRRİYET. "Erdoğan'dan İsrail ve ABD'ye Kınama." (20 Mayıs 2004).

HÜRRİYET. "Krizde Kamufraj", (14.07.2004).

HÜRRİYET. "Türkiye de Duvara Hayır Dedi.", (22.07.2004).

HÜRRİYET. "BM Genel Sekreteri'nden Türkiye ve İsrail'e çağrı", (03 Eylül 2011).

MİLLİYET. "Suriye Atışması", Milliyet, (15 Nisan 2003).

MİLLİYET. "İsrail'den Füze Saldırısı... Hamas Lideri Yasin Öldü!", (22 Mart 2004).

MİLLİYET. "İsrail, Hamas'ın Yeni Liderini de Öldürdü." ,(18 Nisan 2004).

MİLLİYET. "Erdoğan'dan İsraili İş Adamlarına Red.", (20 Nisan 2004).

MİLLİYET. "İsrail- Türkiye İlişkilerinde Büyük Kriz.",(20 Mayıs 2004).

MİLLİYET. "İsrail'in saldırısı bizim 11 Eylül'ümüz", (7 Haziran 2010).

MİLLİYET. "TBMM'den İsrail Hükümetine: Özür Dile, Tazminat Öde", (3 Haziran 2010).

RADİKAL. İsrail Şeyh Yasin'i Öldürdü... Filistin Ayakta. (22 Mart 2003).

RADİKAL. "Başbakan Erdoğan: Şaron Barışı Baltalıyor." (26 Mayıs 2004).

RADİKAL. "Başbakan Erdoğan'dan İsrail'e: Alçak bir Pervasızlıktır", (1 Haziran 2010).

SABAĞ, "Obama'dan İlk Tepki", Sabah, (31 Mayıs 2010).

c) İnternet Kaynakları

BBC. *Mavi Marmara: İsrail Türkiye'den Özür Diledi.*(22 Mart 2013). BBC TÜRKÇE.
Web: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130322_israil_turkiye_ozur_adresinden [2017]

BÖLÜKBAŞI, Yusuf Ziya; *“Son Gelişmeler Işığında Türkiye-İsrail İlişkileri”*, s.266-288.
(Erişim)

http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:M8ouiXHRxgJ:scholar.google.com/+t%C3%BCrkiye+israil+ili%C5%9Fkileri&hl=tr&as_sdt=0&as_ylo=2001, [2017]

DEİK, [web]. https://www.deik.org.tr/Konsey/10/T%C3%BCrkiye_%C4%B0srail.html, 10 Ağustos 2017.

HÜRRİYET, [web]. Kanlı, Y.(02.05.2005). Erdoğan on Landmark Visit, Hürriyet Daily News. Web: <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=erdogan-on-landmark-visit-2005-05-02> adresinden 08 Temmuz 2017'de alınmıştır.

HÜRRİYET. <<http://www.hurriyet.com.tr/israile-anlasma-tamam-maslahatguzar-buyukelciler-iftarina-davet-edildi-40122581>> ,[web, 2017].

LEVY, Shoham; “Turkey suspends all infrastructure projects with Israel”, 4 Haziran 2010, (Erişim) <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3898754,00.html> [2017]

NTV. *“İsrail’le askeri anlaşmalar iptal oluyor”*, 6 Haziran 2010, (Erişim) <http://www.ntvmsnbc.com/id /25103629>, [2017]

The Labor Party, 2017, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/history-and-overview-of-the-labor-party>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (22.03.2004) *Hamas’ın Dini Lideri Şeyh Ahmed Yasin’in Öldürülmesi* Hk, (No.49). Ankara. Web:

http://www.mfa.gov.tr/no_49---22-mart-2004_hamas_indin_lideri-seyh-ahmed-yasin_in-oldurulmesi-hk_tr.mfa. [2017]

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (18.04.2004). *Hamas Lideri Rantisi'nin Öldürülmesi* Hk.,(No.62) Ankara. http://www.mfa.gov.tr/no_49---22-mart-2004_hamas_in-din_lideri-seyh-ahmed-yasin_in-oldurulmesi-hk_tr.mfa, [2017].

T.C. Dışişleri Bakanlığı; "Bakanlık Açıklaması No:115, Gazze'ye İnsani Yardım Filosuna İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından güç kullanılması Hk." 31 Mayıs 2010, http://www.mfa.gov.tr/no_115_31-mayis-2010_gazze_ye-insani-yardim-filosuna-israil-savunmakuvvetleri-tarafindan-guc-kullanilmasi-hk_tr.mfa, [2017]

The Official Website of the Knesset of Israel, 2017
<https://knesset.gov.il/main/eng/home.asp>

The Official Website of the Likud Party, 2017,
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/likud.html>

The Official Website of the Aljazeera, Özel, S. (5 Mart 2014). İsrail-Türkiye: Kaçınılmaz Ortaklık mı, Bölgesel Çekişme mi?, Aljazeera Türk. Web:
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/israil-turkiye-kacinilmaz-ortaklik-mi-bolgeselcekisme-mi>, [2017]